

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

ELS PLANTEJAMENTS DEL SISTEMA
EDUCATIU ALS INICIS DE L'ESPANYA
LIBERAL. (1833 - 1857).

REPRODUCCIÓ DE LA COPIA ORIGINAL DE LA BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

TOM - I

BARTOMEU MULET TROBAT
PALMA, JULIOL - 1989

De totes maneres no crec que es pugui dir que l'"Eco del Comercio" fos el portaveu exclusiu de l'oposició, sinó que mentenia una línia crítica en favor d'un liberalisme pròxim al partit progresista, ja que defensava un liberalisme constitucional i bestant radical, però quan el govern de torn no agradava, fos del signe que fos, el criticava.

Es amb aquest sentit que en interessa analitzar l'"Eco del Comercio", com a representant d'un tipus de liberalisme més radical que el del "El Guardia Nacional", i malgrat les notícies que ens ofereix sobre educació no són abundants, ens ajuden a comprendre quina era la concepció que tenien, o en quina perspectiva transmetien la seva idea d'educació. Fins i tot la notícia transmesa no fos sinó una mera reproducció d'informació oficial, per la forma de presentar-la.

És a partir de 1834 quan els liberals inicien la seva escalada al poder. Per exemple, en aquest temps el Ministre de Guerra, Zarco, va publicar una Reial ordre on es proposava l'extensió de la instrucció primària a l'exèrcit el 6 de maig de 1834 i es recomana una obra de Vallejo (el que s'anomena mètode de lectura i escriptura) que el mateix autor havia recomanat. La notícia oficial es publica a l'"Eco del Comercio" de 9 de maig de 1834. (349)

I per exemple el 8 de setembre de 1834, l'"Eco del Comercio", comunica, a una notícia titulada: "Escuelas normales", que:

"El jueves 4 de este mes se presentaron en la escuela normal de adultos de la calle de Santiago el caballero habilitado del regimiento de caballería de coraceros de la guardia real, y un ayudante del regimiento de infantería ligera de Aragon, con el fin de eneterarse del nuevo método de leer del Sr. Vallejo, para difundir su enseñanza, con arreglo á diversas reales órdenes, en sus respectivos regimientos. El caballero habilitado de coraceros llevó consigo seis soldados del mismo regimiento, que no conocian ninguna letra, á fin de que se hiciese con ellos el mismo ensayo que se verificó á presencia de S.M. i de Excmos. Sres. secretarios del despacho el 14 de marzo último en la escuela cuartel de S. Mateo; es decir, que dichos soldados leyesen muchas sílabas de la clave, antes de decírselas el Sr. Vallejo, y en efecto, reunidos los esperesados gefes y soldados, y en un lucido concurso de personas de instruccion y de categoria, el mismo Vallejo hizo diversas preguntas á cada uno de los seis soldados por ver si conocian alguna ó algunas letras, y visto por los concurrentes que nada sabian, pocedió á hacerles una explicacion de la clave; y al llegar á ciertos parages, se vió palpablemente que los soldados leíean ya las sílabas por sía antes de decírselas; cosa que parecerá increíble, pero que es hecho positivo: habiendo llegado á ser las sílabas que leyeron como la tercera parte del contenido de la clave analítica de la lectura; y pasados á los carteles, leyeron por sí mismos aquella noche las palabras ea, oia y huya". (350)

Era normal que els liberals volguessin instruir la tropa, era una forma per aconseguir la divulgació dels seus ideals, dins un ambient de guerra i militarisme, que es vivia en aquells moments amb la guerra carlista. A més que el tal Vallejo pressionava per mantenir el seu estatus de bon matemàtic.

El Ministre Moscoso de Altamira també va insertar el Reial decret de 31 d'agost de 1834, a l'"Eco de Comercio" de 4 de setembre del mateix any. En el seu prèambul a manera de

justificació, planteja la necessitat de considerar a l'ensenyança primària com un element importantíssim pel progrès dels pobles. (351) A més de contribuir eficaçment a la felicitat de les famílies, consolidació de la reforma política. (352)

L'objectiu d'aquest decret generalitzar el mètode d'ensenyança mútua de Lancaster, era la recuperació del talant liberal perdut amb l'absolutisme de l'època immediatament anterior. Un element important que figura en aquest Reial decret, és la proposta de creació d'una escola normal central de formació de mestres segons el mètode de Lancaster, i així instruir als futurs formadors de mestres de les províncies.

Els elogis que ens fa del mètode mutu lancasterià, malgrat siguin puntuals, són, en el principi d'aquesta moguda liberal, bastant significatius, tot i que van a remolc de les postures oficials. Aquests elogis de l'"Eco del Comerç" són deguts a l'estalvi que suposava aquest mètode, a l'economia de la mà d'obra, per poder generalitzar la Instrucció primària d'una manera efectiva i ràpida. (353)

Com altres diaris de l'època reproduïa les sessions de les Corts, i per això podem comprovar com alguns dels representants es manifestaven en favor de corregir la manca

d'instrucció que es detectava en el conjunt de la població com és el cas del procurador Sr. Vega que va dir, en to de queixa:

"Lamentó el Sr. Vega la poca ilustracion que hay en España. El mal es cierto y las causas muy conocidas. ¿Qué instruccion ha de haber en una nacion donde solo una sola plumada se prohibió todo lo impreso en 4 años (de 1820 á 1823)? ¿Que ilustracion ha de haber en una nacion donde se prohibió la ley agraria; obra singularísima y acaso la única en donde no se ha notado un solo error, una sola inezactitud, una sola ezageracion de principios? ¿Que ilustracion ha de haber en una nacion donde al reeimprimirse las obras de Jovellanos se omitió precisamente la que hizo su nombre inmortal? ¿Que ilustracion es una nacion donde los talentos han sido perseguidos, condenados á una fogosa espatriacion, pribando á la patria de esos hombres cuya falta, como espero Sr. Ministro del Interior, no es posible ya reemplazar? ¿Qué ilustracion ha de haber en una nacion donde se cerraban las universidades al mismo tiempo que se habrian escuelas de tauromaquia? ¿pero acaso en esta falta de ilustracion de que se lamenta el Sr. Vega, como inconveniente de la libertad de imprenta, ha tenido parte esta libertad? por lo mismo que hay poca ilustracion deben adoptarse los medios de extenderlas y uno de ellos es el que propone el artículo que se discute". (354)

Com es pot deduir clarament de les paraules anteriors, es discutia un article del projecte de llei de la llibertat d'impremta que va sortir aprovat. Es veu que l'Estament de procuradors estava dividit segons això i que les discussions eren prou vives, el President havia hagut de cridar l'atenció als senyors procuradors més d'una vegada.

Els cometaris de l'"Eco del Comercio" prenen postura en favor de les tesis més liberals d'aquesta càmera, i critica de reaccionaris els defensors de la censura a l'article

que es discutia, en boca del Secretari d'Estat, que vadir:

"El momento de la reaccion ha llegado: mas temprano ó mas tarde es inevitable. Serà esta conquista no de violencia y por las armas, sino de ideas generosas de civilizacion. Ocupan el primer lugar en esta empresa las cuatro Potencias unidas por sus libres sentimientos, por un mutuo interés, y por sus deseos: Inglaterra, Francia, Portugal y españa. Todas tienen un gobierno racional: todas un sistema representativo. ¡Ojalá pudiera decir que todas tienen libertad de imprenta; Pero desgraciadamente no es asi. españa no la tiene y esta es una razon de concederse". (355)

Aquesta consideració és important ja que el liberalisme inicial és el que possibilita el triomf, en diversos matisos, per les pegues posades pels moderats, de la llibertat d'expressió. El procés de la recuperació de la llibertat d'impremta fou lent, però a partir de 1834 la lluita fou una constant. El primer pas legal serà el Reial decret de 4 de gener de 1834, a on la llibertat d'impremta quedava molt limitada, ja que els llibres s'havien de sotmetre a la censura, prèvia a la seva publicació, baix de la supervisió de la "Inspeccion general de imprentas y librerias del Reino", quan tractaven de religió, política, geologia, història y viatges. (356)

La llibertat d'impremta és un cavall de batalla molt important pels liberals, i l'"Eco del Comercio" considerava que hi havia: "demasiadas trabas, restricciones y cierta inconsecuencia", (357) ja que a més es considerava la llibertat d'impremta com a la possibilitadora de l'expressió de les idees polítiques i reflex de la vida política representativa.

De totes maneres, les postures de l'"Eco del Comercio" no eren tan avançades com en ocasions se'ns vol fer veure, malgrat el seu progressisme racional, de lluita política per la revolució, que la considera la condició "sine qua non" per aconseguir els canvis socials, en realitat era una postura evidentement afavoridora de la burgesia perquè considerava que la condició de les classes populars de les capes més desfavorides de la societat no reunien les circumstàncies idònees per col.laborar en la revolució.

Des de l'"Eco del Comercio" es pensava que els capitalistes podien dinamitzar el canvi, mentre que: "... los proletarios sin arraigo, sin educacion, acaso sin moralidad ni ideas sociales (358) retardarien el procés de la revolució. Basta dir que, com ens diu M^{re} Cruz Seoane, el seu propietari: Mariano Paz García va invertir en la compra de moltes finques en temps de la desamortització de Mendizabal a 1837, coincidia amb Fermín Caballero en que les classes baixes de la societat en sortirien beneficiades, fins i tot el proletariat. Ho consideraven una mesura que facilitaria la pujada dels salaris i milloraria el benestar de les classes socials manco posesores, a més de l'oferta de treball. (359).

En contra de postures més racionals com la de Florez Estrada, malgrat aquest hi publicàs algun dels seus articles de crítica amb un to més comprensiu sobre les desigualtats socials, (360) sense deixar d'esser liberal.

A partir de 1835 l'"Eco del Comercio" va esser un dels més directes col.laboradors de la voluntat de la burgesia per aconseguir el poder polític, a més de l'econòmic.

Però educativament parlant, aquesta voluntat no es manifesta tan clara en el camp de l'educació, per la seva concepció contradictòria, perquè l'"Eco del Comercio" no recolza postures gaire diferenciades del moderantisme. Més bé es dedica a reproduir les propostes oficials. L'"Eco del Comercio" es limita a plasmar Reials Ordres com la del 21 d'octubre de 1834 que creava comissions d'instrucció primària a totes les províncies, seria una peça important Pablo Montesino. (361)

En aquesta dinàmica reproduïx, a la secció de notícies oficials de 30 d'agost de 1838, el Reial decret on s'aprovava el Pla d'Instrucció primària de 21 de juliol de 1838, talment i sense cap tipus de comentari.

També es veritat que, de tant en tant, hi havia articles d'opinió com el publicat el 12 de febrer de 1838, "Instruccion Pública", que surt en defensa de la Societat Econòmica Matritense d'Amics del País. que destaca perquè:

"... desde su establecimiento no ha perdonado medios ni sacrificios de ninguna especie para llenar dignamente los objetos grandiosos de su instituto, ya publicando apreciabilisimos trabajos sobre el fomento de la agricultura, de la industria y del comercio, ya costeando esperimentos inútiles, ya fundando colegios y escuelas, ya elevando al gobierno sabias memorias é interesantes peticiones, acaba de dar en su carrera benéfica un paso que le honra mucho". (362)

Era recordar temps passats, barrejants en el present que narrava, fruit probable de l'ambient "romàntic" que es vivia. La fórmula d'intervencionisme social que tenia la Societat Econòmica de Madrid com a herència del passat fisiocràtic i filantròpic de la Il.lustració.

De totes maneres, era necessari comptar amb aquest tipus de societats, en qüestions filantròpiques i d'Instrucció pública, ja que, malgrat els poders públics plantejassen reformes i canvis en el sistema educatiu, no comptaven amb el recolzament financer necessari per dur-les a terme.

Mirau les paraules que ens refereix A. Alvarez Morales quan ens parla del desmoronament de la Universitat de l'Antic Règim:

"Los nuevos políticos, conforme pasa el tiempo, van tomando un carácter extremista, la Revolucion liberal se ha puesto en marcha y el país esta en 1835 en un grado de paroxismo cada vez más extremo, los excesos cometidos en el desarrollo de la guerra civil, las matanzas de frailes y la quema de conventos ...

El nuevo gobierno fue derribado a los pocos meses de constituido, sucediendole otro, presidido por Medizabal, que se puso decididamente al frente de la Revolución; las leyes desamortizadoras y la suspensión de todas las órdenes religiosas han pasado a la hsitoria como huella inconfundible de aquellos meses de gobierno.

... Asi la Instrucción pública, tan necesitada ya antes de estos sucesos de una reforma eficaz, fue undida más en aquel estado. la situación angustiosa de Hacienda pública durante aquel tiempo impedía tomar cualquier medida vitalizadora. Lo único que se hizo fue trasladar también a este campo las mdidas revolucionarias de tipo general, destruyendo los últimos residuos que quedaban de la organización educativa del Antiguo Régimen. Se abolió la limpieza de sangre que se exigía para ingresar en los colegios Mayores y estudiar en algunas Facultades, e igualmente en otros establecimientos que la tenian prescrita, como en el Seminario de la Corte y Vergara, y de modo ya general en cualquier institución que aun conservase ete privilegio". (363)

En aquesta qüestió hi va participar la Societat econòmica Matritense. (Vegeu Reial òrdre de 31 de gener de 1835) No cal oblidar tampoc que, en aquest mateix any, l'impuls inicial de la instrucció pública recull, per primera vegada, un punt en l'elaboració dels pressuposts generals de l'Estat, a l'apartat corresponent del Ministeri de l'Interior, quantitats destinades a la Instrucció pública. (364) Però també és veritat que la major part de pensions destinades a la Instrucció pública no s'arribaren a publicar mai.

Les contradiccions a les opinions que es poden emetre en aquesta publicació, possiblement ve donada per la paulatina inclusió d'articles d'opinió concedits a diverses personalitats valorades per la seva raconeguda labor, és el cas de Florez Estrada, quan criticava la desamortització de Mendizabal.

Quan els Moderats són al poder, l'any 1845, surt publicat un article que crida l'atenció pel seu radicalisme, sense firma i a manera d'editorial, amb el següent títol: "A la Juventud reformista.- A las clases menesterosas y obreras.- Al pueblo", (365) just quan comença la seva decadència, ja que era un diari que representava una altra època, però que encara complia la funció d'atacar l'oposició quan els moderats eren al poder. (366)

En aquest cas, ens presenta la joventut així:

"otra vez volvemos los ojos hácia la juventud de la nacion española, hácia esa juventud entendida y brillante, en cuya moralidad, en cuya virtud, en cuya perseverancia, en cuyo encendido amor á una libertad jamás prometida hasta la resurreccion del Eco del Comercio, y jamás gozada por supuesto, fundamos nosotros con la patria las mas ligeras y sublimes esperanzas". (367)

Era com un retorn anunciat de desesperança, perquè prest acabaria la seva vida definitivament, es un crit d'atenció a la joventut més conseqüent i radical, perquè jugàs el seu paper a la societat.

Ens afirma que confia en la joventut reformadora, el seu crit és lleial, sincer i profund, i es proposa continuar la seva tasca en favor d'ella:

"Cada dia trabajaremos con mayor ahinco para que esa juventud ocupe en el vasto teatro de las realidades del mundo de los eminentes puestos de honor que correspondan á sus virtudes, á sus talentos y á sus obras. ¿Quien podrá domar á una juventud llena de austeridad que con su ejemplo enseñe á los poderosos deslumbrados, de que modo se combaten los vicios, cómo se previene y se destruye el semillero de los crímenes, cómo se mejora la suerte de las calses menesterosas y obreras, cómo se adquieren, comunican y difunden las luces propias de las artes y las ciencias, y cómo se debe fundar la sociedad en principios eternos y en bases indestructibles?". (368)

La resposta ve donada per l'ambient anti-revolucionari que hi havia, i aquesta vegada es defineix com a profundament demòcrata:

"Nuestras convicciones son y han sido siempre democráticas y no dejarán de serlo nunca. Condenamos por tanto todos los sistemas juntos de esa insultante preponderancia política y de esa autoridad usurpada á que se plegan muchos hombres y pueblos funestamente dóciles que recobran esperanza s de ser fáciles, mudando de dueños. Formar, robustecer, entender las creencias populares es siempre la primera empresa de los buenos repúblicos". (369)

Ara ja no planteja les coses des del punt de vista només de lluita política, ja pensa en la lluita social, així com en la formació de la joventut.

Defensa la il·lustració dels joves, que treballin per

un model d'home, per una altra humanitat:

"..., sino otra humanidad verdadera que unicamente piensa y lucha por causas del hombre, que no da trabajo a los pobres en cambio de su esclavitud sino para hacerlos libres y virtuosos; que no fomenta las artes para allegar ciegos servidores á los despotas, sino para crear en los pueblos una fuerza colosal de inteligencia y buen sentido, de dignidad é independencia, de recíproca estimacion y deudas recíprocas, de comunicacion, de sociabilidad y bienestar; y que no protege las ciencias y las artes, como se recomienda la veneracion de los falsos misterios, ni como se encarece el monopolio ó se defienden los privilegios, sino como los padres y los hijos, los amigos y los hermanos se comunican los que aprenden, se insinuan lo que saben, se revelan lo que descubren, sin encarecimientos ni reservas". (370)

Es defensa la igualdat, en el sentit que els homes són iguals com a germans, les arts i les ciències són per a tots. (371) La democràcia s'ha d'interpretar així:

"... Justicia quiere decir igualdad. fraternidad significa identidad de obligaciones y derechos. Dios ha criado el mundo para que todos los hombres vivan bajo el suave imperio de unas mismas leyes, democráticas y sabias. En la tirnia no hay ciencia ni virtud. Los traidores solo se diferencian de los asesinos, en degollar mayor número de hombres con menor responsabilidad, mejor botin y mayor premio". (372)

Es fonamenten en una concepció universalista de la societat, a on les institucions per a la convivència no són circumstancials per un sol dia, sinó que són per a tots el pobles, per a tots els homes, per a tots els interessos i drets. (373) Els principis són la base de la convivència com a finalitat que està per damunt tot.

La seva concepció educativa, sense esser definida com a tal, queda clara quan expressa la idea que té de la moral,

és així que:

"...Para nosotros el mérito ocioso es un árbol que no da fruto, el egoismo que todo lo refeiere á si propio, una planta que vive de matar á las demas; un gobierno que no gobierna con todos y para todos y que se alimenta de cábalas , una casa de juego que se enriquece despintando los naipes para que siempre pierda su dinero el que lo pone á ganancias y pérdidas, creyendo en la lealtad del banquero. para nosotros la moralidad y la legalidad, el amor a la patria y la doctrina evangélica no són meros sentimientos sino virtudes y lecciones necesarias y sistemas fundamentales de recibe su luz nuestro sistema social y humanitario. Nuestra justicia, nuestras leyes, no reciben su sancion moral de una votacion ó un escrutinio, sino de su propia esencia patente y admirada. Aspiramos al porvenir, á la existencia de esas flores que nacen y mueren con el dia". (374)

Ja no defensa una moral individualista, sinò socialitzadora i benestant, i no és tan paternalista amb les classes necessitades i obreres. Considera la joventut com a imprescindible per a la realització dels seus ideals.

Però al mateix temps, quan es parlava de les dicusions en el Senat del tema de la devolució dels béns al clergat, i davant la petició d'algun senador com Miraflores que no tan sols es coservassin els Seminaris conciliars, sinó que les seves despeses quedassin reflectides als pressuposts d'Hisenda. L'"Eco del Comercio" acaba amb la següent expressió: "¡Que panorama tan triste se presenta para España!". (375)

Possiblement, aquesta nova actitud prové del canvi de propietaris que es va produir a finals de l'agost de 1842. Segons M^a C. Seoane (376) i Carlos Marichal, pareix que els nous propietaris formaven un grup poderós d'interessos viculat a don "Francisco", cunyat de l'exregent M^a Cristina, massó i

amic de nombrosos progressistes, que defensaven la immediata declaració de la majoria d'edat d'Isabel II, i el posterior matrimoni amb un fill de l'esmentat Infant. (377)

La veritat és que l'"Eco del Comercio", en la seva primera etapa, en qüestions d'educació era molt semblant als Butlletins de les Províncies, encara que el que reproduïa eren les lleis i Reals decrets més generals.

Des de l'"Eco del Comercio" s'obrien disputes entre coneguts defensors del moderantisme, per exemple el Domine Lucas en va mantenir una amb Donoso Cortés. Aquest era defensor de Guizot i el Domine Lucas el ridiculitzava anomenant-lo "Guizotín", i el qualificava de servil imitador dels doctrinaris francesos. (378).

Testimonis de l'època ens defineixen aquesta situació, com Edgar Quimet que en el seu viatge a la Península afirma que, metre a l'Europa avançada l'eclècticisme ja és decrepit, a l'Europa meridional i a Amèrica hi està perfectament implantat.

L'"Eco del Comercio" evidència les contradiccions en l'interior dels diversos corrents que composaven el liberalisme progressista a nivell de política general, però quan es tracta de reflexionar qüestions educatives, no qüestiona el l'oferta oficial, mentre sigui assimilable pel liberalisme no doctrinari.

Per altra banda l'"Eco del Comercio", el 27 de març de 1845, publicava un article tan radical com el que a continuació volem comentar, "La Revolucion. Los Partidos", que diu:

"Hay un partido fuerte y numeroso en España que ocupa, por decirlo así, el fondo de la sociedad, y á quien representa casi exclusivamente sus derechos, espone los principios, y doctrinas mas adecuadas á sus necesidades y creencias, y transmite sus sentimientos y opiniones con amor y con aplauso.

Este partido no es otro partido que el democrático, que quiere reformas radicales en el camino del progreso, una reduccion inmensa de la pesada fuerza militar, el mayor alivio possible en los impuestos, el orden de la libertad general y no la libertad presa y asesinada en el potro de la tiranía y la traicion á que llaman los tiranos y traidores en bárbara y selvática armonia y la sumision de los hombres á las leyes y no muerte de las leyes á manos de los hombres". (379)

Que demanava la definició a l'"Eco del Comercio" sobre els temes que planteja a les seves mateixes pàgines, supòs que era un element del partit democràtic, evidentment més radical que el partit liberal progressista que estava a l'òrbita de l'"Eco del Comercio".

"El Heraldo debe tener presente que discute con el Eco del Comercio, y recordar al Eco del Comercio, partidario de una gran revolucion social pacífica, al protestar contra los hechos que condena y los crímenes que execra, ha levantado la bandera de un nuevo derecho explícito para evitar divagaciones y llamar á la palestra á sus comentarios". (380)

Pensa que la democràcia té la humanitat com a guia, que la naturalesa és la seva força, i que la predicació és la seva torxa.

Un estil de publicació periòdica que si tenia temes d'opinió com "El Amigo del Pais", periòdic de la Societat Econòmica Matritense, degut a les notícies que li suposava el manteniment d'una secció d'Instrucció pública, malgrat no fossin més que notícies per justificar la seva labor educativa.

Darrera aquesta publicació hi havia personatges com Miguel de los Rios, José Mariano Vallejo i J. Manuel Ballesteros, que, d'alguna manera jugaren el seu paper instructiu a aquella Societat.

El primer article que hi trobam dedicat a la instrucció, és de tipus informatiu, i pertany a la secció d'agricultura, recordem que aquest tipus de societats tenen el seu origen a la Il.lustració, tenen per tant una marcada influència de la fisiocràcia, aquest es diu: "Informe pedido por la casa Real, sobre una escuela práctica de Agricultura aprobado por la S.E.M.". Que diu:

"La Sociedad Económica Matritense de Amigos del Pais, para evacuar el informe pedido por V. E. en 16 de marzo último de acuerdo del S. Tutor de S.M. sobre el establecimiento de una escuela de arbolado y Agricultura, concretándose al sitio mas oportuno para su planificacion y al jénero de enseñanza que en ella deberá adaptarse...". (381)

La volien establir a la "Casa de Campo , situada á la orilla derecha del Manzanares", (382) i havia de comprendre: L'estudi dels principis fonamentals de la ciència agrària i la pràctica de les operacions que de la seva doctrina es dedueixen.

No és sinó una proposta dins la línia d'aquell temps, se s'estilava a Europa, però encara en una certa influència de la Il·lustració, filantròpica i utilitarista.

I en certa manera paternalista envers als pagesos, amb un cert complex de retard respecte a Europa a més de que:

"Por esta razon conviene que la necesidad de ilustrar á los labradores se satisfaga de modo que el convencimiento propio les decidá á mejorar el cultivo; porque si son muchos los inconvenientes de seguir en la práctica una rutina ciega, no son menos funestos los perjuicios que resultan de innovaciones peligrosas.

Y hé aqui cómo naturalmente se presenta la conveniencia de enseñar principios científicos de que se deducen las reglas de las operaciones rurales; porque el hombre en las ciencias conoce, y en las artes conoce y ejecuta; y la agricultura viene á considerarse bajo uno y otro aspecto, sin lo cual llegaría á ser una brillante teoría, inútil por lo menos, cuando no perjudicial". (383)

La proposta intente fer comprendre la necessitat de conjugar la teoria amb la pràctica, i dona una importància bastant grossa a les ciències naturals aplicades a l'agricultura i ofereix una planificació dels diversos ensenyaments que l'escola havia d'oferir. I entre altres coses es diu:

"Con el estudio de las reglas deducidas de la ciencia, y con el conocimiento práctico del oficio, se podrá dedicar el discípulo en este año al arte de la agronomía, es decir, á la aplicacion de los principios, á la práctica en los diferentes ramos de la agricultura, horticultura, arboricultura y floricultura". (384)

Aquests estudis tendrien una durada de quatre anys, durant ells els alumnes es coprometrien a ocupar-se del cultiu del camp, tasques que compajinarien amb la seva assistència a classe, i l'escola es comprometria a donar-lis a més de la corresponent instrucció, allotjament i manutenció.

Aquest informe té el complement amb la presentació d'un article, com el referent a: "Instruccion agronómica en Alemania", ja que com és habitual en aquell temps el mirall era Europa, a més de guardar una certa similitud circumstancial.

"La reforma política que acaba de emprenderse la Alemania con la union aduanera de los estados, que constituian la antigua Jermania, llama con verdad la atencion jeneral de toda Europa, hacia este pais, que ha devorado durante muchos años una civilizacion inmensa y segura en sus resultados. Asi es que los gobiernos se apresuran á enviar comisiones mas ó menos numerosa que ecsaminen la marcha majestuosa de este gran pueblo hácia su perfeccion y mejora". (385)

La comparació era una forma de presentar idees a les institucions, fins i tot per il.lustrar els poders públics. En aquest cas, el punt de partida era la voluntat de generalitzar nous sistemes econòmics i millorar l'agricultura, per arribar a la conclusió alemanya: "propagar la instruccion agrícola en los campos, las aldeas y en las cabañas". (386)

La proposta s'inicia pel nivell d'instrucció agronòmica primària. Per exemple, ens diu:

"En las escuelas de instruccion primaria que jeneralmente estan muy estendidas, se enseñan los principios elementales del arte de la agricultura. Un terreno mas ó menos grande, cubierto de árboles frutales está unido á la cas de la escuela y en sus límites se hacen las esperiencias y las observaciones. El profesor de la escuela lleva á los niños á este terreno y los esplica los principios del trabajo, que practican sus padres de un modo rutinerio, y que ellos conocen ya por haber visto continuamente en su ejercicio". (387)

Però, malgrat la voluntat que inspirava aquesta experiència, es tenen dificultats per dur-la a terme, si bé ens indica que les del ducat de Nassaw són les més profitoses. Les dificultats comencen pel mateixos professors, per no tenir els coneixements necessaris i estan habituats a les formes tradicionals d'instrucció.

I ens indica una dificultat curiosa, però normal en aquell temps:

"Los inspectores suelen ser sacerdotes muy benéficos é ilustrados, pero ignoran la agricultura y no tienen el gusto que exige el protectorado de establecimientos nacientes". (388)

El segon nivell d'aquests ensenyaments era el de la instrucció agronòmica secundària, combinada amb l'ensenyament industrial, escoles que tenien com a objectiu la preparació de l'home, per dur a terme els treballs del savi:

"...que comprenden en sus programas la enseñanza de las matemáticas, de la física, de la química, de la Jeografía, de la Historia natural, de la Religión, de la Moral, y del Dibujo". (389)

Això no vol dir que aquests ensenyaments tinguessin gaire èxit, perquè, com ens diu Agustín Pascual:

"El pueblo tiene una gran afición á estas escuelas y concurre en gran número, sin embargo, á pesar de esta tendencia y del buen plan de su enseñanza la práctica no corresponde á la teoría, y los resultados no son proporcionales á los deseos de la opinion jeneral". (390)

Decadència que l'autor atribueix a la manca d'impuls dels governs a aquest tipus d'ensenyament. A més que:

"... En muchos estados como sucede en la Baviera, por ejemplo, el rey tiene una repugnancia á los trabajos de la agricultura, y todo el sistema económico se resiente de esta fatal circunstancia". (391)

Es parla també de la Instrucció agronòmica especial, superior i d'adults. L'escola d'adults és la que considera que:

"Como los hombres comprendidos en las edades de 18 á 24 años son los que toman una parte mas activa en el cultivo de los campos, se ha procurado dar instruccion á los adultos de un modo especial.

Para conseguir este fin buscan cuarenta jóvenes, elegidos entre los paisanos mas inteligentes, y sostenidos por cuenta del gobierno , se ponen bajo la direccion de un sabio, que sea propietario tambien de algunas posesiones en los campos.

Sorprende un ecsamen de estos jóvenes; á los tres meses de enseñanza conocen las buenas prácticas del cultivo, la agrimensura y la construccion de los caminos rurales". (392)

També se'ns parla de les escoles dominicals, pero es considera com a fonamental que aquest tipus d'ensenyament s'introdueixi ja des de la infància.

Un altre tema que interessava era el de l'ensenyament de sord-muts. A més de les corresponets notícies que s'oferien del "Colegio nacional de sordomudos", hi ha articles on es plantegen l'evolució i característiques d'aquest tipus d'ensenyança.

Ens interessa parlar del tom II, que presenta manco notícies d'interés instructiu que l'anterior, on trobam una biografia de José Mariano Vallejo, ex-director general d'estudis, que representa part de l'etapa inicial, per la divulgació i utilització dels seus llibres dedicats a la instrucció i a l'ensenyament de les matemàtiques.

Representava l'herència de la Il·lustració, els elogis eren com aquests:

"No creemos haya quien aventaje en estas cualidades á nuestro consocio el ilustrísimo señor don José Mariano Vallejo, catedrático que ha sido toda la vida de ciencias exactas, Director general de Estudios, varias veces diputado a Córtes, Senador actual y Director, Censor y Presidente de Secciones, reelegido frecuentemente de la Sociedad E. M. Por estas razones habíamos entresacado de sus obras varios apuntes biográficos que ordenados con otros que hemos podido adquirir sin que nos haya sido posible vencer los inconvenientes, para todos los que completasen nuestro propósito,...". (393)

Vallejo va néixer el 30 de maig de 1779 a Albuñuelas en plena emergència de les Societats Econòmiques d'Amics del País i de la influència Il·lustrada, recull la conciliació de l'estudi de les ciències i de les arts.

La biografia de Vallejo ens explica que el primer èxit de la seva tasca docent és quan va treure l'oposició com a catedràtic de matemàtiques del Seminari de Nobles de Madrid a 1802.(394)

Una de les seves primeres tasques fou adaptar l'obra de Benito Bails a les seves teories de geometria i l'Acadèmia de San Fernando li va publicar el treball amb el títol: Adiciones á la Jeometría de D. Benito Bails. (395)

El mèrit incial de José Mariano Vallejo va esser rompre la dinàmica que existia a una institució tan tradicionalista com era el Seminari de Nobles de Madrid, canviar els llibres de text utilitzats i aportar el seu: Tratado elemental de Matemáticas, (396) que en aquell temps va tenir el seu mèrit, especialment per instruir els militars.

Els primers problemes seriosos que va tenir el Senyor Vallejo foren en temps de Ferran VII, ja que havia estat diputat de les Corts de Cadis i acusat d'esser un element liberal, però:

"El señor Vallejo se hallaba tildado de liberal; como tal se hallaba todavía sin destino ni sueldo; pero en vista de unos informes tan favorables, mandó S.M. pasar una orden por Guerra á Gracia y Justicia muy honrífica para Vallejo, en que se hacia referencia del contenido de los espresados informes, y mandaba S.M. que se abonase su sueldo. A pesar de lo espresiva que se hallaba la orden, en Gracia y Justicia solo le concedieron los doce mil reales que disfrutó cuando era catedrático de matemáticas en el Seminario de Nobles, que fué el rpimer sueldo que gozó.

Luego que en Guerra se supo la mezquindez con que se habia procedido en Gracia y Justicia, aconsejaron á Vallejo que hiciese una nueva esposicion acompañando los documentos que justificaban sus servicios militares contraidos en la defensa de Madrid, en el laboratorio de fuegos artificiales de artilleria de Cádiz, y ecsaminando á los alumnos de la Academia miilitar de la Isala de Leon, y entonces se le assignó el sueldo de veinte mil reales". (397)

Això el va fer tornar un adepte del rei, i en tractar d'imprimir el volum cinquè del seu Tratado Elemental de Matemáticas, dedicat a mecànica, li va parèixer correcte dedicar-li:

"... ya que se habia dignado admitir la dedicatoria del citado Compendio de mecanica. Y al presentar ya impreso dicho tomo, le gragó S. M. al gabinete geográfico de la primera secretaria de Estado y del despacho, señalándole doce mil reales de sueldo, ademas de los veinte mil que disfrutaba. A poco tiempo se nombró para otro destino al que desempeñaba en propiedad la plaza de director del mencionado gabinete geográfico; y fué nombrado Vallejo director en proiedad, hasta los sucesos de 1820, en que se restableció la secretaria de la Gobernacion de la Península, que fué nombrado de real orden para coger los expedientes que correspondian á ella, puesto que habia sido tambien comisionado para distribuirlos cuando en el año de 1814 se estinguió; y continuó en dicha secretaria con carácter de secretario del rey con ejeercicio de decretos en propiedad, y desmpeñando

el cargo de jefe de la seccion de caminos y canales, hasta que al establecerse la primitiva direccion general de estudios en 1821, fue nombrado director con el sueldo de seenta mil reales, y el tratamiento que tenian los individuos del tribunal supremo de Justicia". (398)

Fins i tot publicar el Compendio de Matemáticas, (399) li va dedicar. Es veu que Vallejo es relacionava molt bé per la Cort de Madrid.

Però la biografia de Vallejo, queda a mitjan lloc, ja que no té segona part. Es veu que ja perdia protagonisme, a pesar d'això el seu paper per a la divulgació de les matemàtiques va esser important, pensem que a la universitat el primer escalafó que hi va haver va esser a 1851 amb Antonio Gil de Zárate.

Si seguim amb aquesta descripció i anàlisi d'"El Amigo del Pais", veurem que surten sovint notícies sobre "La Sociedad para propagar la Educacion del Pueblo", i té la seva justificació en que la "Sociedad Econòmica Matritense" fou la impulsora la seva formació, amb un objectiu fonamental, facilitar la creació d'escoles de pàrvuls, aquesta idea li oficialitzaren per Reial ordre de 24 de maig de 1838. Després Pablo Montesino es va convertir en el seu cap. (400)

L'1 de juny de 1845, per exemple, existien depenents d'aquesta Societat per propagar la il.lustració del poble, cinc escoles de pàrvuls: l'Escola de Virio, la de Montesino, la de Santa Cruz, la d'Arias i la de Pontejos, més la de la Fàbrica de Tabac, amb un total de 697 pàrvuls. (401)

L'interés per aquest tema queda explicat quan ens parla a "El Amigo del Pais" de:

"La Sociedad de educación del pueblo ha celebrado la sexta Junta general. Aun cuando ha podido hasta el presente aplicarla sino a una parte de su programa, el establecimiento de escuelas de párvulos, ha hecho uno de los mayores beneficios á España planteando en Madrid seis escuelas, las cuales han servido de modelo á otras muchas establecidas en casi todos los pueblos de consideración en España. Cuantos las hayan visto y puedan comparar con las mejores de Inglaterra y Alemania, han confesado que nada tienen que envidiarles las nuestras. En Francia hay unos establecimientos análogos á estas escuelas, llamados Salas de Asilo, porque en ellos se recogen niños y niñas durante el día; pero sin entretenerles con ejercicios agradables que indirectamente les instruyan, en la forma que se hace en las escuelas de párvulos establecidas aquí, en Alemania é Inglaterra". (402)

Aquestes escoles de pàrvuls ja duïen una sèrie d'anys funcionant, Pablo Montesino les havia assenyalades com:

"El establecimiento de escuelas de párvulos no es una invención casual y repentina que haya debido sorprender á los que conocían los progresos hechos en el ramo de educación pública desde la mitad del siglo último. Luego que dió principio en Suiza la reforma de la enseñanza elemental primaria, y se anunció en Francia, en Inglaterra, y en otras naciones civilizadas, igualmente que entre nosotros, nuevos y más eficaces medios de mejorar la educación del popular, muchos individuos notables por su ciencia y su filantropía han tomado á su cargo en diferentes épocas la empresa de ilustrar la opinión, demostrando la necesidad de atender á este ramo importante y mejorarlo, publicando ideas luminosas y útiles, y proponiendo y ensayando algunas modificaciones prácticas que se iban acreditando en otras partes". (403)

Les escoles de pàrvuls són d'importació, especialment d'Anglaterra i França. La seva intenció inicial era prou populista, segons el mateix Pablo Montesino ens indicava en el seu: Manual para los maestros de escuelas de párvulos, en aquest sentit són perfectament vàlides les seves paraules, quan es referia a que:

"... Era ya sentida la necesidad de que la educacion de las clases pobres comenzase más temprano ó en menor edad que la ordinaria á que concurren ahora á las escuelas comunes; de que se diese en ellas á la educacion moral el primer lugar ó la mayor importancia; de que la enseñanza fuese efectiva en la esencia y en el modo, y de que la instruccion dada á las clases referidas se comprendiese el trabajo material proporcionado á la edad, progresivo y agradable, á proposito para adelantar la ulterior educacion industrial de los unos, y disponer y habituar á todos los demas á la especie de trabajos que han de ser la principal ocupacion de su vida, etc. Estos y otros principios eran ya bastante conocidos, y se iban reduciendo á práctica en algunos establecimientos particulares con más ó menos acierto". (404)

J.A.S. insisteix a "El Amigo del Pais" a les seves "Reflexiones sobre la memoria leida en la Junta general de la Sociedad para propagar y mejorar la educacion del pueblo", (405) en que unes de les millors que s'havien duit a terme durant el segle era el del sistema general d'instrucció pública, i que mereixia un lloc distinguit "la creacion del actual sistema de enseñanza de los párvulos". (406)

Una de les raons que ens dóna per valorar tan positivament aquesta qüestió, és la de:

"... y sin duda á aquel convencimiento y á los graves inconvenientes que resultaban de tener á los niños pequeños mezclados con los grandes en las escuelas de estos últimos, se debió el establecimiento de las para los primeros bajo cuidado de una ó mas mugeres. En estas escuelas, muy comunes en otras naciones y bastante conocidas en la nuestra, especialmente en algunas de nuestras provincias, donde se las conocia con el nombre de amigas, sin duda porque estaban confaídas á una sola muger regularmente anciana, estaban recogidos los niños, sin emplearse mas que en recitar alguna oraciones ó aprender el catecismo; mas á pesar del bien efectivo que producian, libetándoles de los muchos peligros que corren en las calles y aun en sus mismas casas, cuando no hay en ellas nadie que pueda vigilarles, como ha de suceder frecuentemente

por necesidad á los de las clases pobres, cayeron en un completo descredito por dos inconvenientes gravísimos que resultaban por precision del modo como estaban en ellas los niños. Siendo muy reducidos los locales y no teniendo por tanto donde esparcirse, era preciso que estuviesen sentados ó al ménos que se movieran muy poco todo el tiempo que duraba la escuela". (407)

Sense cap dubte es cercava una més gran utilitat de l'educació dels pàrvuls, una més gran activitat, amillorament del llenguatge, perfeccionament moral i de la comunicació amb els altres infants.

La influència de Pestalozzi torna quedar evident quan l'articulista ens assenyala que:

"... En vano el célebre Pestalozzi con tacto profundo que tanto le distinguia en todo lo relativo á educacion, indicó el medio de evitar los inconvenientes del modo con que se habia intentado reunir en las escuelas de párvulos; pues sus indicaciones no dieron ningun resultado práctico en muchos años y fue preciso todo el entusiasmo de un hombre al que ni aun lo visionario y aun extravagante de sus proyectos para mejorar la especie humana podrá privar nunca del respeto debido á los ardientes y desinteresados amigos de la humanidad". (408)

Una altra influència que se'ns indica és la de Owen, propietari de fàbriques d'Anglaterra i socialista utòpic, que pretenia alliberar els infants de les influències dels seus pares treballadors, que s'havien de dedicar al treball a les seves fàbriques.

L'organització d'aquestes escoles havia d'atendre les capacitats físiques i mentals de l'infant:

"... con el auxilio de un maestro muy entendido llamado Buchanan, idearon un sistema de enseñanza de los párvulos fundado en principios muy propios para obtener aquellos resultados. Convencidos de que adquirimos naturalmente la mayor parte de las ideas mas comunes de la vida entre el año segundo y sexto de edad y

que adquiriendolo solo casualmente, se han de adquirir mucho mas á menudo malas que buenas, se propusieron como principio el procurar infundir en los niños por un método y constante no solo ideas buenas, sino tambien útiles, de una manera indirecta para no obligarles á hacer esfuerzo alguno, alternando continuamente ejercicios necesarios para ello con otros puramente recreativos, teniendo sin cesar ocupada la atencion de los niños en cosas útiles ó al menos indiferentes y unido de este modo la educacion física con la moral". (409)

Naturalment que a la burgesia, més il.lustrada, li interesaven aquests principis pedagògics, en el moment que es posaven per tranquilitzar els treballadors de les preocupacions de la custòdia dels seus fills, així era més fàcil motivar-los per considerar el seu lloc de treball com a propi. Però en realitat, a l'Estat espanyol eren sectors molt reduïts de les classes dirigents que pensaven en aquests aspectes i no sembla de la pròpia burgesia sinó de personatges molt concrets que anaven construint ideologia liberal i liberal moderada, per adaptar a les necessitats de la nova societat el sistema educatiu.

De totes maneres, la minoria, que representava aquests interessos, a través de la Societat Econòmica Matritense i baix l'objecte de socórrer ensenyant, es queixaven dels pocs mitjans que disposaven per dur a terme la labor asse-nyalada i demana la col.laboració del Govern:

"... El Gobierno habia dado garciosamente el local donde se colocó la primera escuela y la esperanza á la verdad no infundada de conseguir otros locales, junto con el número considerable de suscripciones entonces existentes hizo á la junta creerse en disposicion de establecer más escuelas de las que al principio se habian creido suficientes pra dar á conocer el sistema de enseñanza, llegando á formar sucesivamente

hasta cinco que fundadas en el segundo año de la sociedad han continuado y aun continúan existentes, á pesar de no haberla proporcionado el gobierno local mas que para la primera, y á pesar de haber ido bajando considerablemente el número de suscripciones desde el tercer año". (410)

Es queixa de la manca d'interès de la noblesa, i de part de les autoritats, que haurien de col.laborar, segons l'articulista, amb la potenciació i consolidació d'aquest tipus d'ensenyaments:

"...Esta frialdad, por no decir otra cosa, es tan significativa como perjudicial y no tanto lo último por las consecuencias de la misma falta considerada en sí misma y no por el efecto del mal ejemplo, cuando por la gran utilidad que hubiera en todos tiempos producido la cualidad opuesta. Y lo que decimos de los ministros puede aplicarse también á otros altos empleos, de quienes no hacemos mención por no dar el motivo mas mínimo de que se puede mirar nuestras indicaciones como una inculpación". (411)

De totes maneres aquestes iniciatives propiciades per la Societat per propagar l'educació popular eren positives i molt significatives per les influències que els emigrats a Anglaterra i França exercien en aquells moments.

Per altra banda aquestes publicacions representaven la divulgació dels interessos de les Societats que les representaven, i és lògic que volguessin resaltar tot tipus d'iniciativa que estas relacionada amb les seves activitats.

En general, hem de dir que en aquells moments la premsa periòdica juga un paper important d'ideologització i de divulgació de les idees i projectes de la societat que s'anava construint.

B.- Les publicacions infantils i professionals.

Des del punt de vista de periodisme i educació, segons ens indica Bernat Sureda, l'època iniciada a partir de 1833 "contempla l'aparició de les primeres publicacions periòdiques dedicades exclusivament al tema educatiu i a la contribució de les mateixes a la construcció d'un sistema educatiu liberal-burgès". (412)

La primera publicació que apareix en aquesta època és "Minerva de la Juventud" publicada per Juan Manuel Ballesteros, conegut pedagog sobretot pel que fa referència a temes d'educació de sord-muts i cecs. (413)

El primer nombre d'aquesta revista, de l'agost de 1833, comença amb una dedicatòria als nins:

"Niños míos, entregado todo á vosotros, no puedo menos de miraros con todo el interés que merece vuestra edad, y recomendaros una constante aplicacion que os haga colocar pronto en la categoria de los hombres. Ya veis, queridos niños, que vuestros padres se han afanado mucho, trabajando siempre por vuestro bien: Es preciso que os pongais pronto en estado de reemplazarlos.

He aquí la causa porque yo os amo tanto me dirija á vosotros mas particularmente en este periódico, consagrado á haceros pronto hombres. Si, niños míos; si os aplicais sereis pronto hombres, y hombres célebres en las ciencias, en las artes y en las armas". (414)

Segueix dins una tònica paternalista, veu la vida de l'infant com un estat imperfecte i que necessita, per sentir-se plenament realitzat en aquesta vida, arribar a adult. És una proclama en favor de les accions dels majors en benefici dels infants:

"¡Oh! queridos niños, dejad obrar a vuestros padres! ellos os enseñarán todo lo que hay que saber de bueno, de útil y de agradable. Lo que es bueno, esto es, la virtud; lo que es útil, esto es el saber. Virtud y ciencia; he aquí las dos grandes distinciones entre los hombres. ser príncipe ó rey, ser rico y poderoso es mucho, ser virtuoso y sabio es todo!".(415)

Era un periòdic que, en principi anava dirigit als nins:

"Mi periódico es para todos los niños, Minerva, á quien la gentilidad llamaba diosa de la sabiduria; acogerà á todos bajo su proteccion, y se ocupará igualmente de las lecciones que han de hacer vuestra futura suerte,..."(416)

També és veritat que "Minerva de la Juventut" si bé, com ens indica Bernat Sureda, apareix com un periòdic-revista dirigit als nins, tot seguit apareixen articles d'història i teoria de l'educació especialment de sord-muds i cecs, escrits més bé dirigits als adults. (417)

Per a mi el seu concepte d'educació queda definit a l'article titulat: "De la Educacion" que figura ja en el seu primer tom en el que ens sintetitza a més els components que creu l'articulista ha de tenir l'educació, i ho fa amb els següets termes, des del punt de vista de l'educació de la infància:

"Todo el mundo conoce la importancia de la educacion de los niños, para su felicidad y su salud; pero ¿cómo recopilar de entre mas de mil volúmenes que se han publicado sobre esta materia las reglas que deben seguir para dirigirla?.

He aquí el resumen, ó por mejor decir la quinta esencia, fruto de las observaciones sugeridas á un célebre médico por sus inmensas lecturas y por su propia esperiencia. Era padre de trece hijos, y á todos los educó por sí mismo.

Todo lo que se puede decir acerca de la materia, prescindiendo de circunstancias particulares, se reduce á los artículos siguientes:

- | | |
|-----------------|-------------------------------|
| 1º. Alimentos. | 6º. Costumbres. |
| 2º. Vestidos. | 7º. Modales. |
| 3º. Aire. | 8º. Cuidado de la salud. |
| 4º. Ejercicio. | 9º. Instrucción. |
| 5º. Diversiones | 10º. Moral y religión". (418) |

No faré resum descritiu dels diferents apartats que considera fonamentals, sinó que en presentaré alguns que ens ajudin a comprendre la seva forma d'entendre l'educació.

A l'apartat de l'alimentació ens fa una reflexió que ens pot resultar interessant i prou significativa per comentar-la, ja que recomana les mares com a les més indicades per alimentar el seu fill, però pensa que degut a les dificultats existents a la vida que s'imposava, si sorguien dificultats o inconvenients caldria:

"Mas si la madre ha contraído algunos defectos, si tiene multiplicadas ocupaciones, si es de complexion delicada y propensa á enfermedades de pecho ó á otras muchas que pueden transmitirse por la lactancia, es preferible que confie su hijo á una nodriza sana y robusta, procurando no haga otra cosa mas que cuidar el niño, y que tenga una vida sencilla y moderada". (419)

La mare o la dida jugaven un paper important en aquesta proposta més bé per raons de naturalisme que educatives, i en el cas de les mares que fan feina el motiu era sociològic, això pel que fa a les mares de les classes populars, a les famílies burgeses les mares, tot i tenint ocupacions, disposaven de més moments d'oci. El que reclama aquí és alguna persona del sexe femení que estigui pendent de l'infant.

La senzillesa és la característica més important que se'ns destaca en el vestir dels infants. Aire pur i exercicis físics,

necessita de moviment continu, s'ha d'apredre a valorar la gimnàstica natural, així com la militar pel que fa al a la disciplina del cos. El desenvolupament del cos, que es conseguira amb la gimnàstica natural, ha d'esser completada pels exercicis gimnastics de tipus militar, perquè:

"La parte gimnática militar debia prescribirse sobre todo en nuestras escuelas, porque acostumbraría á los jovenes á tenerse derechos, marchar con firmeza, daría á sus cuerpos agilidad, flexibilidad y gracia. Bajo este punto de vista, tampoco les sería perjudicial á las señoritas. Los jóvenes deben tambien ejercitarse en el manejo de las armas: así, en llegando á la edad viril se encontrarian naturalmente en estado de servir y marchar en defensa de la patria cuando las circunstancias lo exigiesen". (420)

Avui en dia el definirem com a masclista i clarament militarista.

En els escrits que normativitzen qüestions de comportament, diversions, costums i modals, cuida el tema de les relacions amb altres, dirigides a socialitzar els infants segons les regles de comportament imperants a la societat, ofereix consells i una normativa molt elemental. Els aspectes moralitzadors no són pendents d'una moral rígida, però sí una mica mon-gil i de resignació. (421)

El naturalisme, on es repecte l'evolució de la naturalesa de l'infant, el podem trobar quan ens parla de la Instrucció:

"La instruccion de los niños no debe ser prematura, ni se le debe sujetar á un trabajo sedentario muy prologado; es menester que sea proporcionado á sus fuerzas. Se debe ejercitar su memoria sin sobrecargarla; escitar su atencion sin violentarlos; desarrollar sus facultades corporales al mismo tiempo que las

intelectuales; alternar los ejercicios del cuerpo con los del entendimiento, y emplear el tiempo de manera que el estudio sea para los niños mas bien un objeto de recreo que de fatiga y disgusto. Nuestros colegios son susceptibles de grandes reformas". (422)

Està dins la línia del seu temps, fins i tot des del seu punt de vista global es pot considerar com una concepció educativa global, tal com s'entenia en aquells moments, educació intel.lectual, física i moral. Perquè a continuació, ens planteja la moral i la religió com elements fonamentals a l'educació dels infants.

Per tant aquesta concepció global, no acaba d'esser integral des del punt de vista de totalitat, perquè expressa la globalitat des de la seva valoració de diferents elements a on la moral i la religió es consideren:

"Finalmente, el objeto mas importante de la educación consiste en formar el carácter moral de los niños, y fijar sólidamente las bases de los principios religiosos que deben servir de regla á sus pasiones y contenerlas dentro de sus justos límites; á respetar siempre la verdad, á cumplir fielmente todos los deberes, á aborrecer toda violacion de propiedad que sostenga la sociedad. En una palabra, á convencerse de la existencia de una Deidad Benéfica y de obedecer á sus leyes". (423)

Una moral que ha de dirigir l'home cap al que sia transcendent sense utilitzar la paraula Déu, aconseguix explicar la necessitat de continència fins a les fites marcades per la llei civil i religiosa, en definitiva es pot esser lliure dins uns límits bastant restringits.

Els temes predilectes, com és obvi per la dedicació

que hi tenien tant J. M. Ballesteros com Fernandez Villambrille, són l'educació dels sord-muts i la dels cecs.

L'educació de sords-muts queda justificada a l'article inicial sobre el tema, de la següent manera:

"Uno de los privilegios mas admirables del hombre es sin duda el de poder comunicar á los otros sus ideas y sus sentimientos: esta noble facultad, por medio de la cual se tocan las almas y se confunden los corazones, es tambien el primero y mas firme lazo de la sociedad: sin ella nuestros goces perderian mucho de su valor, y nuestros placeres se convertirian acaso en disgustos, sin el dulce atractivo de hacer pasar al seno de un amigo las emociones que nos agitan. Si el placer comunicado es mas completo, y la pena se hace mas soportable, este agradable comercio de las almas es mas que goce, una verdadera necesidad: rómpase sino este vinculo que enlaza tan fuertemente á los hombres entre sí, y nuestra vida se convertirá en una carga pesada que apenas podrán soporatr todas nuestras fuerzas. sin recuerdos agradables, y sin esperanzas lisonjeras, nuestra existencia se detendria, por decirlo así, en la necesidad del momento, sin recibir otras sensaciones que les del disgusto ó el dolor: rotas así las relaciones que unen nuestra existencia con la de nuestra familia, con la de la sociedad y con la de los demas hombres, cada individuo cada individuo se consideraria solo en el mundo, y separado de sus semejantes, á quienes miraria con la mas funesta indiferencia á su ser fisico y moral". (424)

Segueix amb aquest to pessimista i paternalista, considera que les circumstàncies desgraciades s'han de solucionar amb caritat i per la comprensió. I ens diu:

"... pero estaba reservada al español Fr. Pedro Ponce de Leon la gloria de romper la barrera que separa á estos infelices del resto de los hombres. La caridad; esta preciosa emanacion del cielo, que en todas partes se ha consagardo al alivio de los desgraciados, brotó en el corazon de este célebre compatriota el sublime pensamiento de dar una nueva vida á los sordo-mudos, por medio de la educacion". (425)

De la mateixa manera, des de l'òptica d'una desgràcia de la condició humana i a manera d'explicació- historieta, diàleg pare-fill, ens presenta l'educació dels cecs. Del tema de l'educació dels cecs ens podem posar el següent exemple:

"Eugenio: Papá, ¡cuanto nos gustó ayer la historia sobre el origen de la educacion de sordomudos! ¡ójala nos pudiera V. decir otro tanto de los infelices ciegos, que me dá lástima el verlos tirados por las calles sin que nadie sa haya acordado en mejorar su triste situacion, educándolos como á los mudos!

El Padre. Hijo mio, ¡qué satisfactorio me es el ver tu buen corazon, así como el de tus hermanitos inclinados al alivio de las dos clases mas desgarcias de la sociedad! El número de ciegos en España es mucho mayor aún que el de sordo-mudos, y los muchos que vagan por las calles mendigando su subsistencia, no es estraño que hayan llamado vuestra atención; pero aunque no pueda daros noticias tan favorables á nuestras glorias respecto á su educacion como las oisteis relativas á sordo-mudos, me queda el placer de poder tranquilizar vuestra justa inquietut acerca de la suerte venidera de esta clase tan interesante como desgraciada". (426)

Com a altres ocasions la mirada està posada a Europa, que, en aquesta qüestió, també duia endarreriment, especialment París, degut a l'aplicació del mètode Haiiy d'educació de cecs.

Considera que l'educació dels que hi veven s'inicia en el moment de néixer i, a partir d'aquest moment, comencen a construir tot allò que envolta el seu desenvolupament, ja que:

"...Imitan con facilidad los juegos de sus compañeros de infancia, y repiten hasta sus menores movimientos; leen en la fisonomía de su nodriza los efectos de ternura, y las miradas de la madre son para ellos la myor leccion; ventajas todas, hijos mios, de que carece el ciego de nacimiento, envuelto para siempre

en las tinieblas, y obligados por necesidad á creerse lo todo; el acto mas simple al parecer para los niños viene á ser para aquellos una cosa nueva". (427)

Es defensor de l'aplicació d'una didàctica diferenciada per l'ensenyament dels cecs, ja que no s'han de confondre els cecs amb els que no ho són, no s'els pot ensenyar de la mateixa manera. El mestre ha d'actuar pensant que el cec no sent d'una manera exactament igual que els altres, que unes mateixes paraules no els produeix els mateixos efectes, en definitiva, el mestre ha d'aconseguir captar la seva atenció de manera individualitzada.

Forçat el cec, segons l'articulista, ha d'adquirir molt prest una capacitat d'anàlisi, que d'altra manera no ho feria, obligat a examinar tot el que se li presenta. (428)

Tota la seva defensa va dirigida a aconseguir superar la desgraciada situació en que viven els cecs. Per això arriba a la conclusió que només pel tacte, convenientement exercitat, pot facilitar l'enteniment amb ells, possibilita la comunicació amb els altres.

Un altre tema tractat a "Minerva de la Juventud", és el dels premis, com a compensació a l'aprofitament dels estudis. (429) Això ens serveix, també, per treure conclusions de quina era la seva interpretació de la moralitat i de la utilitat dels estudis.

Justifica la necessitat d'aquest costum escolàstic per motivar els infants a l'estudi i a la competició per

esser mereixedors dels elogis dels altres. Cal cultivar la disciplina per l'estudi i el treball, per ocupar, si és possible, el primer lloc. (430)

La competitivitat és manifesta, com si de la panacea escolar es tractés, a les següents paraules:

"Esforzaos, pues, queridos niños, á ser los primeros en todas las cosas. Cultivad gustosos los estudios severos; estudiad con cuidado el griego y el latin, estas dos lenguas que es preciso saber para abriros lña puerta de las facultades mayores, y para comprender el genio y las obras de las dos naciones mas célebres del universo. Atenas y Roma deben ser por largo tiempo el objeto de vuestra admiracion, de vuestros estudios y de vuestro respeto.

Disisfrutat de las diversiones, y entregaos á la mas completa alegria durante la vacaciones, para volver gustosos á empreder los estudios. Estudiat, pues; escuchad á vuestros maestros dándoles parte de las dificultades que se os ocurran. En una palabra, hijos mios, sed lo que sabeis es preciso ser para lllegar al fin del curso á obtener la palma del colegio, que es precursora de todas las demas". (431)

Hi ha una mescla de classicisme històric i de superació per l'emulació i la competició, a on l'infant ha de procurar rendir al màxim en les èpoques de l'any assignades a tal efecte, per procurar arribar al punt màxim de les exigències acadèmiques i després a la societat.

Sovint, "Minerva de la Juventud", també ens parla de l'educació de la dona. Se'ns fa una sèrie de reflexions que podem dir que s'inicien d'aquesta manera:

"A penas habrá un hombre que no censure la conducta de las mugeres; y al paso por una parte hacemos alarde de amarlas y rendirlas un tributo de adoracion, por otra nos quejamos continuamente de sus caprichos, su frivolidad, su descuido en cumplir con sus obligaciones, y su poca docilidad en abrazar los consejos que se le dictan". (432)

Tot per dir que l'origen dels mals de la dona provenen d'una educació dolenta, i que la culpa és de l'home. Considera que la dona fadrina és un ésser passiu, fruit de l'educació rebuda, però de casada, quan passa esser un membre actiu de la societat, haura de posar en pràctica els hàbits adquirits en l'educació dels seus pares. La seva utilitat social dependrà del resultat de les màximes que hagi après a la seva joventut, de l'educació rebuda, bona o dolenta.

Planteja aquesta qüestió irònicament, i amb una fórmula bastant ~~eloqüent~~ d'interrogants dirigits a l'home:

"...Quéjese enhorabuena el filósofo de que en vano desea encontrar unidos á los placeres del amor los de la amistad y una agradable conversacion, porque las mujeres no tienen mas principios que los que nacen de la galantería y la vanidad. Quéjase el hombre de negocios de que son desidiosas y descuidadas, y ajenas de aquella aplicacion y economía tan necesaria para medrar y prosperar en el mundo. Quéjese el hombre tierno, sensible de que son inconscientes, infieles, variables é inconsecuentes. ¿Acaso no podrán ellas responder á estas quejas, que los hombres regularmente son los que las dan continuos ejemplos de infidelidad é inconstancia, que son los que las enseñan la senda del vicio, y hacen los mayores esfuerzos para apartarlas del camino de la virtud? Además, ¿al filósofo quién lo ha hecho capaz de gozar de aquellos placeres intelectuales que tanto preconiza? solo la educacion; y esta misma no hay duda habria dispuesto al ánimo de sus muger ó hija á que encontrase el mismo deleite en ellos, si la hubiesen recibido conforme á semejantes ideas. ¿Cómo ha adquirido el comerciante el amor al trabajo y espíritu de especulacion y economía sino con la primera enseñanza, y acostumbrándose desde sus tiernos años á aquel método de vida? ¿No poseeria su esposa las mismas calidades, si desde luego hubiese tenido igual escuela? Es una locura, pues, esperar coger buenos frutos de un árbol sin cultivarlo;..."(433)

D'això es dedueix que l'origen de les diferències entre els sexes és deu a l'educació rebuda més que a la natura-

lesa. En el fons pretén arribar a la conclusió que l'educació de la dona és inútil, en el sentit que l'home i l'educació són l'origen de la major part dels defectes que se li assignen a la dona, i que surten de la ignorància.

La instrucció de la dona, ha d'esser educada en una doble dimensió, com a esposa i com a mare:

"No basta para una muger el que haya adquirido por hábito, digámoslo así, la costumbre de ser económica, honesta y virtuosa; estas calidades la harán una buena esposa, pero tal vez con ellas podrá no ser una buena madre; es preciso que adquiera la instruccion necesaria para el desempeño de un cargo tan grave y dulce al mismo tiempo; ademas es necesario que tenga la disposicion y las luces suficientes para derramar en sus hijos las primeras semillitas de la instruccion; es necesario que conozca y sepa aprovechar las ocasiones para desenvolver y ejercitar el ingenio de los niños. Para ellos todo cuanto se les presenta es nuevo, ...". (434)

Després de fer altres consideracions planteja els objectius que ha de complir l'educació de les dones:

"...el objeto primero esriba en acostumbrarlas á que sean dóciles, activas, económicas, prudentes y virtuosas; y el segundo, en darles la instruccion suficiente para que llegando á ser madres puedan desempeñar con acierto las funciones de tan noble ministerio, inundiendo desde luego en sus hijos ideas rectas y justas, pues nadie ignora que las primeras que reciben son indelebles. Es inútil por tanto insistir en la necesidad de dar á las mugeres una educacion distintapor todos títulos de la que reciben comunmente en el dia; y aunque á la verdad no sea necesario que sean sabias ni literatas, conviene no obstante que tengan la instruccion necesaria para conocer sus obligaciones, saber desempeñarlas, y hacer felices á los hombres con sus virtudes". (435)

Crec que el resultat de les seves reflexions és bastant clar, perquè es manifesta a favor de que la dona compleixi la funció que li pertoca a la societat, la d'agradar a l'home,

i servir-lo, malgrat ho manifesti dins un context comprensiu, cap una concepció de regeneració de la dona com a companya de l'home, on l'home és el centre.

Quan es refereix a qüestions didàctiques es planteja la seva utilitat, així com el grau de motivació que les ensenyances han de tenir convenientement. Per exemple, a rel de: "Julio Rojas en el Real Museo del Prado", (436) ens ofereix una sèrie de raonaments perquè els infants no perdin interès per aprendre coses útils pel seu futur. La tècnica utilitzada és el diàleg entre els diversos personatges de la historieta, en aquest cas sobre les obres d'art i la mitologia. Però no deixa d'aprofitar-se l'ocasió per manifestar màximes morals, com aquesta:

"El Padre. Si hijo mio; el hombre laborioso, y que pone de su parte para ser útil á sí y á los demas, será estimado y socorrido de todos, si por alguna desgracia involuntariase ve en la miseria; pero por el contrario, el hombre perezoso, vago, y que no quiere trabajar, debe mirarse como una peste y un mal contagioso para los demas hombres, quienes por tanto lo despresiarán tratando de que se separae de su presencia por no se merecedor de que se le atienda en nada.

Enrique. Papá, yo quiero aprender el dibujo.

Alejandro. Yo la hsitoria y la mitología.

El Padre. Hijos mios, yo quisiera que lo aprendièrais todo; me manifestai las mas bellas disposiciones, y sobre todo una docilidad que hace las delicias de vuestro papá; seguid con ella, y esperad tranquilos el seguro premio en Dios, en vuestro Rey, vuestra patria y vuestro papá". (437)

La idea fonamental que es dedueix d'aquesta concepció educati-
és que "Minerva de la Juvetud" defensava un tipus de formació que fos útil per a un mateix i per a la societat, en termes d'educació industrial, i espera de l'infant la docili-

tat suficient per a integrar-se a les exigències de la societat, dins un ordre monàrquic i d'estat nació, a partir de l'obediència familiar. Però en el centre sempre hi ha Déu.

Amb aquest estil també ens presenten les ciències naturals, per exemple , en "El paseo por el Jardin Botánico":

"Ay, sí, papá; pero está muy lejos. No importa: ¿no divisais en la cima de la cuesta aquel árbol tan alto que parece quiere tocar al cielo con sus punteagudas y vigorosas hojas?, Sí, sí, Papá: pues aquel árbol cuyo nombre encontrareis reoetido muchas veces en la escritura; hace un gran papel en las poesías de David y en los proverbios de Salomón; es el cedro de que hablan los libros segrados: vino, directamente del Líbano.

Todos estos árboles que veis en la posesion son regalos con que nos han favorecido países sacándoles de sus almacigas ó plantales para traerlos aquí. La América misma la veis representada por sus árboles de grandes hojas . Ya sabeis la historia que os conté el otro dia del padre indiano, y os acordareis que despues de mes y medio de permanencia en Madrid, en donde se le habia enseñado todas las riquezas del arte, todo el lujo de la corte y todas las maravillas de nuestros treatros, conservaba siempre frio y mudo, mirandolo todo con la mayor indiferencia, hasta que viv iendo un dia al Jardin Botánico se encontró con el árbol de América, y tan luego como le vió se reanimó su abitado corazon, y arrasados sus hojos en lágrimas, desplegó su voz con denuedo: ¡Un árbol de mi pais! y enagenado de gozo echa á correr, se abraza á él como se abraza un hermano á quien despues de creerle perdido le vuelve á ver por primera vez". (438)

Com es veu també utilitza el sentimentalisme per atreure l'atenció del lector, i novel·la la descripció perquè el lector pugui entrar en la narració, d'aquesta manera pretén desenvolupar la imaginació.

Procura no cansar, però resulta una narració poc mangívola pels infants, i bastant repetitiu en les idees moralitzadores que

que pretén inculcar.

La Historia la presenta sovint en la forma de Biografies, com per exemple les de Maria Teresa d'Austria, (439) Maria Estuardo, (440) o la de Pestalozzi. (441)

La moralització pot esser, també, tramesa a través del conte: "La laguna de San Martín". (442) Mentre es dirigeix la família d'excursió a la "Casa de Campo" de Madrid, el pare aprofita per contar una excursió feta per tres infants:

"En una de las hermosas mañanas de primavera se salieron de sus casas tres hermanitos, dos niños y una niña, llamados el mayor Constantino, el otro Miguellito y la hermanita Petra, y se dirigieron de la Puebla de Sanabria, villa situada en las inmediaciones de Galicia, y á la raya de Portugal, en el distrito de Leon, á una famosa laguna que hay inmediata á una aldea pequeña, que llaman san martin de castañeda y al Monaterio de PP. Bernardos, de quien es propiedad. Las aguas de la laguna, muy célebres en otro tiempo en mas de veinte leguas en contorno, en cuyo fondo dicen existe aun una antigua ciudad que se sumergió, y de la que no quedaron mas restos que el monaterio que hemos dicho que está cerca de allí; ..." (443)

Al mateix temps,aprofitava per ensenyar geografia, a la seva manera, però fonamentalment, després de narrar una història fantàstica, volia arribar a aquesta conclusió:

"Hijos mios, vuestro buen corazon tiene mucha analogía con el suyo, seguit siendo obedientes á vuestros padres, atentos con todos, caritativos para con los pobres, y esa es la mejor recomendacion para conseguir su amistad; pero no olvideis que esta leccion se les dió para desimpresionarlos de una preocupacion vergonzosa; é igual objeto me propongo en varias de las lecciones que os deré á fin de evitar seais algun dia el juguete de mil preocupaciones parecidas á aquella; no las olvideis, y sereis tambien felices". (444)

Els valors que es transmeten, en concret a la narració esmentada, són obediència, precaució i caritat.

Un dels valors que més es defensa a la "Minerva de la Juventud", és el treball, sinó vegeu el que es diu a: "Miguel y Esteban" (445) quan es parla de "Trabajad si anhelais el premio de vuestros trabajos", i conta:

Un rico labrador tenia dos hijos. El dia de su nacimiento plantó á la entrada de su huerto dos manzanos de igual tronco. Cuando los dos muchachos estuvieron en estado de manejar los instrumentos de la jardineria, los llevó un dia de primavera delante de los dos árboles que les habia plantado, y puesto á cada uno su nombre, y despues de haberles hecho admirar su bello tronco y la prodigiosa cantidad de flores de que estaban cubiertos les dijo:

"Ya veis, hijos mios, que os los entrego en buen estado, y que tanto pueden ganar por vuestro cuidado como perder por vuestra negligencia. Sus frutos os recompensarán de vuestros trabajos"". (446)

En una paraula posava dos exemples de fills, un treballador i l'altre malfeiner. Naturalment el que en principi surt compensat és el fill feiner, però l'altre, per emulació, corregeix el seu defecte.

Tant és així que el pare, per fer notar la seva interpretació del succeït, els manifesta amb tota serietat:

"Veis hijos mios, en este ejemplo el premio del trabajo y los efectos de la holgazanería: aquel, aunque moleste alguna cosa y haga sufrir al que lo practica, produce con el tiempo un placer que hace olvidar cuantas fatigas se han sufrido, no experimentando ya sino satisfacciones: la holgazanería por contrario, ofrece en un principio reposo y gusto, repeliendo, digámoslo así, toda fatiga y molestia; mas al fin, llena de dolor al holgazan, porque mientras el trabajador disfruta de satisfaccionmes gozando del fruto de sus tareas, aquel que se ve privado de todos los medios, no solo productivos de gustos verdaderos, sino aun de su misma subsistencia, contemplándose en todo infeliz. Podeis por tanto hijos mios, inferir cuál debe ser vuestra conducta si quereis experiemntar algun dia

lo que experimento Esteban por haber cultivado bien su arbolito, y no quedaros con el desconsuelo de Miguel por haber abandonado el suyo. Trabajad como el primero, y no seais holgazanes como el segundo, ciertos de recoger algun dia el premio de vuestros trabajos". (447)

A 1833, l'utilitarisme encara funcionava, l'utilitat social, es manifestava a "Minerva de la Juventud", a través d'aquests exemples esmentats, des del punt de vista d'ordre social, per hàbit de comportament i de bons costums, no en el sentit mercantilista.

Com a metge que era J.M. Ballesteros, també es preocupava pel tema de la Higiene. Li preocupava la salut dels infants, el sentit de la conservació de la salut, d'evitar malalties i perllongar **la vida** mentre sigui possible. (448)

Pensa que la Higiene ha de considerar els següents elements: 1.- Aire; 2.- El menjar i les begudes; 3.- el moviment i el repòs; 4.- El somni i la vigilia; 5.- Les secrecions i excrecions i 6.- Les passions i efectes de l'ànima. Però només

consisteix en un diàleg entre pare i fills on es descriu cada un dels elements esmentats. No hi fa cap tipus de conclusió, si bé segueix amb una sèrie

d'articles dedicats a l'Educació física (449), , que en aquell temps es posava de moda parlar-ne, al manco quan es volia fer comprensible algun tipus d'educació complerta. Fins i tot, es pot lligar amb l'educació física, quan parla a Higiene de l'exercici i de la seva necessitat amb els següents termes:

"Hijos míos, no hay cosa más útil á la salud que el ejercicio, por cuya razón los antiguos hacían de la gimástica la base de la educación nacional...

El ejercicio fortifica el cuerpo, sostiene la salud y dá al espíritu más disposición y libertad. La falta de ejercicio es causa de obstrucciones en las vísceras, y de que el sistema nervioso adquiera una movilidad y sensibilidad extraordinaria; ..." (450)

Fins al punt de considerar la vida ociosa tan perjudicial per a l'home, que el considera inútil per a la vida social, fins i tot pensa que és l'origen de tots els vicis i calamitats de la humanitat. (451)

Però el tema específic de l'Educació física queda tractat a partir del seu article: "Educación física", quan ens indica que:

"De aquí provienen dos partes en la educación de las cuales una tiene el alma y la otra el cuerpo por objeto. La que pertenece á el alma es parte moral que trata de la cultura y el desarrollo de las cualidades que en la sociedad distinguen al ser sensible, dotado de razón y exento de las precauciones y prevenciones de la ignorancia". (452)

En aquest tema hi dedica una sèrie d'articles molt relacionats amb la salut.

L'educació física de la joventut, ha d'esser considerada, segons "Minerva de la Juventut", baix d'aquesta perspectiva:

"Que las madres sensibles no se alarmen porque hemos dicho en el artículo anterior. que es preciso endurecer poco á poco á los niños para que algun dia puedan resistir á las fatigas. Los niños no suren tanto como ellas imaginan, y tienen una idea muy equivocada de su temperamento si le juzgan segun sus propias disposiciones á la debilidad. Supongamos dos hombres que estando ligeramente vestidos en el rigor del verano,

son sorprendidos por un viento frio; será incomodado quien siempre ha consultado al tiempo para vestirse, al paso que estará al abrigo de ella el que se halle habituado, desde su infancia á las intemperies del aire". (453)

La civilització és la causa de que s'hagui olvidat aquesta faceta de la vida humana, l'enduriment, paulatimanent, del cos. Ara, es pensa a "Minerva de la Juventud" que, la formació de l'home passa per cautivar l'exercici físic, per aconseguir un cos fort i amb destresa. (454)

Per descriure el que s'enten per força, ens indica que: "Se distinguen generalmente hablando, tres clases de fuerzas", (455) per a continuació puntualitzar els aspectes que considera més importants:

1º. La fuerza de levantar y de llevar á peso. Esta se aumenta considerablemente con el ejercicio, pues se han visto hombres que llevaban en cada mano quinientas libras de peso, y mozos llevar fardos de mas de novecientas...

2º. La fuerza de acminar y de correr. Los corredores de profesion en Ispahan anadan treita y seis leguas en catorce ó quince horas. Se ve frecuentemente á los andarines caminar veinte y dos y veinte y cinco leguas pordia, mas sin necesidad de andar tanto se puede ejercitar muy bien las piernas y los pies, para dejar los carruages á los enefremos, á los ancianos y á las mugeres.

3º. La fuerza de resistencia es necesaria en todos los estados y condiciones, el cansancio, la intemperie de las estaciones, los malos alimentos, el hambre, las enfermedades, son dotes de todas edades y sexos; con esta fuerza se puede soportar toda especie de fatiga sin ser incomodado, y hé aquí el movimiento sino para aumentarla, para conservarla al menos". (456)

Ens ve a dir que l'educació física facilita la bona salut, l'exercici facilita que la salut sigui més forta i duradera, i perquè la joventut no s'entregui al vici.

La conclusió d'aquesta sèrie d'articles sobre l'Educació física, va dirigida als mestres i a les famílies, considerats dos elements fonamentals en el sistema educatiu.

Als mestres els dirigeix aquesta reflexió:

"Preciso es considerar tambien que asi como hay muchos maestros que reunen á unos conocimientos variados y buenas costumbres, la sencilles, la modestia, la serenidad, el buen humor, la amenidad afectuosa tan necesarias en todas edades/. Tambien hay otros que ó estan absolutamente desprovistoa de talentos, ó que su instruccion es tan llena de orgullo que solo con pugnancia es como se humillan á ponerse al alcance de los niños, y que en fin por demasiado delicadeza ó suscetibilidad habiendo perdido para siempre la facultad de estar atentos se enfadan y se desesperan al menor contartiempo cryéndolo ya todo perdido. asi com es preciso confesar esto, tambien lo es que hay muchas familias sin saber por qué, que no tienen con un preceptor de un verdadero mérito las atenciones y miramientos que debia esperar. esta negligencia es tan inultante como perjudicial á la educacion y disgusto, y retrae a muchas personas al cargo de instruir. Todos los dias se pierde de vista que un preceptor inteligente y sensible debe ser mirado como el primer amigo de la casa, y respetado como á un padre al que reemplaz bajo todos aspectos. No se tiene presente que aquel á quien se confia el heredero de su nombre respetable é ilustre en familia para que forme un digno ciudadano que dé honor a su clase, se olvida, digo, que este hombre que será la gloria de su pais, goce de una consideracion proporcionada a la importancia de su destino, y las mas veces es mirado como un objeto insignificante, desdeñado, y lo que es mas sensible, condenado á morir de necesidad despues de haber pasado su vida en las tareas de la educacion". (457)

La reflexió continua en favor del reconeixement de la labor dels mestres. Llimar les diferències entre les interpretacions de l'educació que fa el mestre i la família, que incidiria en una millor salut moral, física i mental de l'infant. No difereix d'altres autors de l'època, malgrat encara confongui el mestre amb el preceptor, cosa que la generalització de l'ensenyança tendirà a clarificar, en favor de la figu-

ra del mestre.

Pareix que tenia una certa influència de Pestalozzi, del que ens fa una interpretació, no tan sols de la seva biografia, sinó del projecte d'un periòdic d'instrucció elemental, així com de la seva concepció educativa en general que el fa fixar en la necessitat de la reforma de la Instrucció elemental, ja que el considera un divulgador dels progressos de l'educació elemental i vol formar mestres capacitats per dirigir-la. (458)

"Minerva de la Juventud" dedica també algun article a clarificar el seu concepte de la moral:

"El Padre. Hijos mios, el poder de la moral se ha reconocido por todos los pueblos civilizados para su felicidad comun. Ella es la que regla las relaciones de los hombres entre sí, y prescribe á cada uno las leyes que no puede violar sin perjudicarse á si mismo. Ella es el lazo de las sociedades humanas, la mas sublime, la mas duradera, la mas necesaria de todas las concepciones del hombre, y este no puede aspirar á ser feliz sino siguiendo sus preceptos. Toda sociedad que no tenga por base la moral, será bien pronto destruida, porque si la virtud una á los hombres, el vicio tiende á desunirlos". (459)

Es evident que es tracta d'un concepte important pels plantejaments educatius de la present publicació, i per Ballesteros, el seu redactor. La moral és considerada com el fonament de la felicitat. (460)

La moral queda dividida, en aquesta concepció, en dues parts, el bé i la virtut, i el mal i el vici. La moral té com a objecte les nostres obligacions amb Déu, amb els homes i amb nosaltres mateixos. (461) Aquí ja ens deixa entendre que les obligacions

amb Déu pertanyen pròpiament a la Religió, i des del punt de vista de la moral es proposa analitzar les relacions dels homes en relació a ells mateixos, les que es produeixen en reciprocitat.

A continuació es fixa, per exemple, en els deures dels pares amb els fills, i aquí pensa que els pares tenen l'obligació moral:

"...de alimentar, educar, é instruir á sus hijos, segun sus medios y facultades, y hacer por su interés y su felicidad lo que han deseado hiciesen por ellos. El cumplimiento de este deber tan sagrado les dá derechos al reconocimiento de los hijos mas reales y poderosos que la paternidad". (462)

Es defineix clarament a favor que els pares s'ocupin de l'educació dels seus fills. Fins i tot els presenta un mètode d'educació, que parteix del fet que els nins són imitadors per naturalesa i:

"... El primer concepto, y tal vez el más útil, es el buen ejemplo. El segundo consiste en explicar á sus hijos, asi que han llegado a la edad del raciocinio, las ventajas ó inconvenientes de tal ó tal accion; dirigir sus primeros pasos al bien, inspirarlos el gusto de la virtud, horror al vicio, acostumbrarlos al trabajo, ilustrar su entendimiento con el fin de hacerlos buenos, humanos, complacientes, y tan útiles á la patria, como á sí mismos, y á los autores de sus dias". (463)

Es fonamenta en l'autoritat dels pares, educació pel temor i el respecte, sense oblidar la repressió raonable. L'autoritat dels pares s'ha d'aplicar, quan es tracta dels càstigs, amb moderació i amb justícia.

De l'aplicació dels càstigs ens assenyala:

"Ligeros castigos deben bastar á un padre. Avergüencense aquellos padres y madres irascibles, siempre armados de excesiva severidad contra sus infelices hijos, y que nada saben perdonarles. Avergüencense aquellos padres egoistas que no ven en sus hijos mas que unos esclavos nacidos únicamente para darles ocasion de mandar y servirse á menos costa. aquellos padres que no tienen reparo en disipar sus caudales en cosas inútiles, mientras que su sus hijos indiferentesó injustas prevenciones, y lleguen á envidiar las ventajas que comsigan, tarde ó temprano sufrirá el castigo que merecen el olvido de sus deberes". (464)

Es considera que els pares han de predicar amb l'exemple, i mantenir un tracte d'igualtat amb els seus fills, sense cap tipus de privilegi.

No es pot passar sense fer referència al tema de la moral així plantejat, als deures dels fills respecte als pares, amb unes explicacions transcendentalistes de la vida humana. Els fills deuen un respecte als pares, i el justifica d'aquesta manera:

"Los hijos no pueden sin injusticia rehusar su respecto y amor á los que les han dado la vida, que han cuidado la vida, que han cuidado de su infancia, los han alimentado, entretenido é instruido. En reconocimiento deben ayudarles y socorrerles en su vejez, ya que ellos han velado su juventud para alejar los peligros á que está espuesta, y protegerlos contra las debilidades naturales á su edad ". (465)

Les idees es moven sempre al voltant d'aquestes consideracions morals, de respecte i consideració de cap als majors, amb un sentiment de pietat filial, que més que moral sembla religiós, ja que es considera pares com a figures sagrades i inviolables.

La Instrucció pública i la seva planificació també era un tema important a plantejar, i que queda perfectament reflectit a les pàgines de "Minerva de la Juventud", el primer tema que tracte en relació amb la Instrucció pública és el dels exàmens públics. Una data crucial a la vida escolàstica. Per exemple, diu:

"Así es, que los disa antes de los exámenes, todo está revuelto, la idea del examen ocupa todas las cabezas, noi se piensa mas que en el examen. ¡El examen! no se aparta de la boca de todos, así como los soldados no cesan de hablar de la batalla la vispera de entrar en ella". (466)

Concretament el preocupa la utilitat dels exàmens generals del cap del curs escolar, malgrat això reconeix que hi ha centres que usen els exàmens parcials per valorar la trajectòria dels alumnes.

Els considera absolutament necessaris i el mitjà més eficaç per valorar la feina dels deixebles, i assegurar al públic els seus progressos a la instrucció.

La competició era un factor de valoració important per aconseguir la superació dels deixebles:

"...Esta fiesta solemne es la capaz de escitar la noble emulacion de los discípulos, porque hay que contar con los premios que esperan á los que se han distinguido por su conducta y aplicacion. Estos premios son los que inquietan y estimulan á obtenerlos por todos los medios imaginable, y animan sus esfuerzos en términos, que los mas indiferentes, los mas pererosos, miran con mayor humillacion el no ser nombrados el dia de la solemnidad". (467)

Comprèn els exàmens, com l'únic mitjà vàlid per valorar

la tasca de la joventut. Per ell és la forma més correcta de jutjar els avanços dels estudiants.

Una d'entre altres preocupacions que ens manifesta "Minerva de la joventud" és per la preparació dels mestres, i considera que:

"... Los maestros deben elegirse entre los discípulos mas distinguidos de la escuela; porque no se consigue aplicar bien un excelente método de educacion, sino empleando los hombres educados por este mismo método. Sería bueno que tuviesen la misma habitacion y la misma mesa que sus discípulos y así se hallarian en estado de estudiar mas a fondo su índole y disposiciones para sacar mayor ventaja". (468.)

Té una concepció maternal de l'educació, aquesta ha de fonamentar-se en les relacions domèstiques i de tipus familiar. El mestre per això ha de saber comportar-se com una mare que està pendent continuament del seus fills.

Interessa que el mestre es guanyi la confiança dels deixebles, ja que es pretén que siguin dòcils i obedients, sense recórrer a la violència. L'estimació del mestre és imprescindible per aconseguir motivar als alumnes en la seva aplicació, i conduir-los cap al progressiu desenvolupament de les condicions físiques, morals i intel·lectuals.

La tasca del mestre ha d'esser contemplada des del punt de vista d'un personatge que estigui a la disposició dels seus deixebles i:

"... les inspirará sin sentir ideas de beneficencia; les aplicará los elementos de la moral y de la religion, y á medida que la ocasion se presente, les irá corrigiendo sus malas inclinaciones con un poco de seriedad; prevendrá y destruirá la vanidad y el orgullo que les estorban adquirir las facultades

que les faltan, y hará de suerte que á todas sus acciones se unan las nociones de equidad y de justicia, haciéndose recaer el sentido de las palabras y preceptos sobre la vida doméstica y familiar". (469)

La moral s'ha d'ensenyar més amb les obres que amb les paraules, i amb senzillesa. Des del punt de vista pròpiament de la instrucció primària, ens aconsella:

"... conduzácaselos gradualmente de las cosas conocidas á las desconocidas, sin exigir de ellos una atención continua que pueda alterar su salud. Nada que sea abstracto aprovecha en la instrucción primaria. El que se dedica a la enseñanza debe meditar todos los medios propios al mayor adelanto de la educación, debe estudiarlos, analizarlos y profundizarlos con buen éxito. La atención y la memoria son las facultades que deben desarrollarse las primeras: las de juzgar y raciocinar vienen enseguida". (470)

Els mestres, segons la seva opinió, havien de conèixer millor els mètodes d'educació i els que es complementaven més bé amb la naturalesa humana. La bona educació que ha d'haver rebut el mestre ha d'esser comprensiva d'una sèrie d'elements com: estimació, cordura, mètode i templança. (471)

La Instrucció pública es considerada com una necessitat diferenciada de l'educació. Pensa que una de les primeres obligacions dels governs és potenciar-la, i és converteix amb una fórmula per superar moltes dificultats propiciades per la ignorància, que provoca discòrdies, debilitats i desordre, i aboca les societats a la corrupció i als abusos del saber. (472)

L'educació ha de facilitar la felicitat de l'home, tant des del punt de vista individual, com des del punt de vista del benestar general de la societat. L'esperança dipositada amb l'adquisició d'una bona educació moral i literària. Sobretot com a element diferenciador de la societat i formador de bons ciutadans.

És evident que quan parla de l'educació moral, la confon amb la moral catòlica, a on el paper de la religió és fonamental, i:

"Nada es comparable con la moral sublime de Jesucristo; y así todos nuestros desvelos deben reducirse á proporcionar á los jóvenes unos conocimientos mas esternos adquirir. Es necesario que sepan como he repetido muchas veces, sus obligaciones para con Dios, para consigo mismos, y para con los demas hombres". (473)

No pot concebre un mestre neutral en aquest aspecte, i manco ateu o laic, perquè ha de conèixer els límits de separació entre religió i filosofia de la religió revelada, per poder agermanar l'educació moral i la literària.

Aconsellava que les reformes que s'haguessin de dur a terme ~~haurien~~ de tenir en compte, bàsicament, els principis: "naturales de raciocinio, ordenados en una lógica gramatical, o una gramática lógica", (474) amb un impost uniforme.

Defineix l'Educació pública diferenciada de la domèstica, i pretén clarificar la seva postura davant les polèmiques que els termes suscitaven, i manifesta la seva opinió de la següent manera:

"...para resolverla con acierto se debe elegir un

término medio, es decir combinar los elementos de la educación doméstica ó de familia, con los de la educación pública ó social á fin de evitar en lo posible los inconvenientes de la una y de la otra en particular. Es menester que á la apacibles virtudes qu se adquieren en la educación doméstica, se reunan las adquiridas en la vida pública y social. En la educación de familia los niños estan mas al abrigo del contagio de las malas costumbres, mas la educación comun afrece mas medios de cultura y de instrucción de las muchas relaciones que ella entretiene, nace aquel roze que suaviza la aspereza de su caracter y por el que desaparece aquella cortedad que conserva aun en su edad adulta, el niño que se ha educado siempre bajo el techo paternal. Lo mejor es que se soemetan sucesivamente á la educación doméstica y pública". (475)

Sense cap dubte, els eleogis a l'educació familiar, van dirigits al foment dels hàbits morals, i l'educació pública a l'adquisició de coneixements útils per a la vida i que faciliten la socialització.

Més envant, en el tom IV, en un article titulat "El plan de Educacion", signat per F. F. Villabrilie, s'ofereix un Pla general d'educació, com a deure d'un bon pare per cimentar la utilitat i benestar dels seus fills. (476)

Es així que:

"... Ahora que felizmenet hemos llegado al primer periodo de nuestras tareas, y se nos presenta otro segundo, queiro que renovemos nuestro plan de estudios y oir por vuestra boca cuántos cuáles sena los conocimientos necesarios para constituir una buena y completa educación". (477)

Es torna situar a la Religió i a la moral en el primer lloc, per considerar insensat començar la instrucció sense adquirir temor de Déu, com a principi de tota sabiduria.

En el repàs que es fa a les matèries que han de constar al pla d'instrucció, el fill Alexandre diu que:

"...Hay que saber tambien la Gramática y Ortografía para poderhablar y escribir correctamente, y tambien la Aritmética de la que se está usando á cada paso". (478)

El pare segueix la descripció, i diu:

"...A la Gramática deben acompañar tambien algunos elemntos de Retórica que es la que perfecciona el lenguaje y prescribe el acertado uso que de él debe hacerse; abriendo la puerta de las facultades mayores á los que intenten seguirlas. Prosigue Enrique.

Enrique. La Historia especialmente la de nuestro pais debe saberse perfectamente". (479)

L'escrit segueix en aquest to, el pare amplia o completa les aportacions oficials dels seus fills, que ja considera que han crescut i per això els continguts seran més importants que la moral. Per exemple, l'estudi de la Geografia ha de completar el de la Història. (406) Juntament a matèries per desenvolupar les humanitats, si consideren les útils com el Dibuix, o el coneixement de les llengües modernes com la francesa. (480)

A continuació entre en joc l'educació de la dona i la filla, Isabel, ens diu:

"Una jóven de mérito debe saber bailar con garbo, y cantar con gracia, si quiere sobresalir y no hacer un papel ridículo en las reuniones". (481)

L'educació de la dona encara es planteja de manera

molt diferenciada de la de l'home, aon era més important la Urbanitat que altres matèries assenyalades pels homes. Malgrat això el pare rectifica aquestes afirmacions, perquè diu:

"me parece que ya os he dicho en otra ocasion que esos son adornos que deben ceder la primacia á las cosas de utilidad real y de aplicacion inmediata en el seno de la sociedad donde estais destinadas á vivir. El baile solo se luce un poco en la juventud, no se hace caso de él en la edad madura y es inutil en la vejez. Tocante a la música, ya es otra cosa, pero siempre debe ser preferida la instrumental á la vocal, porque si se desmejora tu voz por raro accidente, siempre te quedará tu piano ó tu guitarra". (482)

La funció bàsica que se li volia assignar a la dona era la de governar la casa. La cura dels malalts també era una de les funcions que se li assignava a la dona. (483)

Basta dir que l'educació de la dona es qualificava com l'"Educacion del bello sexo", al manco a la primera etapa de la revista, a on les matèries més importants són cosir i l'economia domèstica, malgrat en una ocasió es parli de la importància de la Gramàtica i la Literatura a la seva educació, però també se'ns diu que no s'ha d'oblidar la seva funció en bé de la felicitat de la societat domèstica i de la sociedad general. (484)

De la utilitat de la música, en línies generals, la presenta d'aquesta manera:

"Los antiguos hacian entrar la música en el plan de educacion de la juventud; con ella perfeccionaban el oido, conservaban ó restablecian la la tranquilidad del alma y desterraban el mal humor, el qual es para

525

el hombre un mal igual al dolor: es una habilidad agradable, y un manantial de placeres para cuantos la cultivan; amable juventud vuestra edad necesita de diversiones, la musica es la mas recomendable para suavizar las costumbres". (485)

És també, la música, una forma d'educació de la sensibilitat.

A "Minerva de la Juventud" es reproduïen poques disposicions oficials, una d'elles es refereix a la creació de la Junta central d'instrucció primària, la qual cosa ens indica una certa preocupació pels plantejaments oficials per impulsar una reforma educativa. (486)

La instrucció primària és un nivell educatiu que li interessava, perquè pensava que:

"La instruccion primaria es el medio mas poderoso de mejorar la condicion de los hombres si por medio de una conveniente direccion les instruye é indica cuáles son sus deberes y el recto comino que deben seguir. nada mas apropósito para que nuestra patria llegase en poco tiempo á aquel grado de ilustracion y prosperidad á que está destinada á llegar y que le es al mismo tiempo tan necesario. La importancia de la instruccion primaria se ha consignado ya en bastantes páginas de la Minerva en la que se han indicado asimismo algunos medios de mejorarla y dar conveniente direccion para que se generalizase todo lo posible hasta en las ínfimas aldeas, hasta en las clases mas pobres de la sociedad, y que por lo mismo necesitan mas de este importante beneficio". (487)

Aquestes paraules són prèvies a la reproducció d'una sèrie de disposicions oficials, entre elles un Reial Decret dictat el 31 d'agost de 1834, a on es manifestava: "Intimamente persuadida de que la enseñanza primaria es uno de los mas importantes beneficios que pueden disponerse a los pueblos", (488) que és la instrucció primària un dels instruments que contribueix més

decididament a la felicitat de les famílies, a la millora dels costums públics, etc. El Ministeri de l'Interior convida a la formació d'un pla d'instrucció primària aplicable a tots als pobles de la monarquia, i reconeix mentre sigui possible que les despeses vagin a càrrec dels fons públics. (489) Es crea una Comissió central d'instrucció primària, que s'hauria d'encarregar, en preferència de l'establiment a la Cort d'escoles d'ensenyament mutu lancasterianes, i sobretot una Escola normal on s'haurien d'instruir els professors de les províncies, encarregats posteriorment de generalitzar l'esmentat mètode. (490)

És una mesura, com tantes altres, per intentar controlar l'impuls necessari a la instrucció primària, des del poder central, dins les reformes de l'administració estatal.

Disposició que anava acompanyada d'una circular que repetia el que era fonamental, que la disposició seria efectiva mentre ho permetessin les circumstàncies. (491)

La Comissió es proposava tot respectant el que existia millorar-ho i completar-ho. (492) Amb aquestes disposicions comença tot un llarg procés, que ja hem explicat a pàgines anteriors.

Ja havia dit J. Manuel Ballesteros, en complir-se un any de la seva publicació, que considerava haver omplert un buit en l'educació de la joventut. I després de fer un repàs a les aportacions fetes, fa vots per continuar a pesar de les dificultats.

En la descripció d'aquestes circumstàncies, J. Manuel Ballesteros deia:

"...Los sucesos han corrompido á las esperanzas, y se me puede hacer la justicia de que no ha omitido medio para conseguir doble objeto que me habia propuesto, instruccion y placer, estudio sin fatiga, diversion y utilidad. He ido paso á paso proporcionando á mis lectores todo lo que podia serles útil y agradable". (493)

Es pensa complir amb el seu deure i haver facilitat a la Joventut entreteniment i educació amb un llenguatge assequible als lectors, i valora positivament l'acollida dels infants.

A continuació explica de què ha parlat a la joventut a "Minerva de la Juventud":

"...Les he hablado de la vida comun, de la sociedad que les es propia. He desterrado de las páginas de la Minerva pinturas de ociosidad, no se han visto en ellas niñas elegantes á los seis años como lo son á los diez y ocho, ni jóvenes racionando á los doce como lo son a los veinte. He escrito para todos los niños y no para algunos en particular. Este es un periodico de todos los niños, en el que se habla teniendo presentes las fuerzas, las necesidades, el talento y su edad, y esto es un gran triunfo y he aqui mi mayor felicidad. despertar primero en estos tiernos corazones los sentimientos honrados, hablarles de virtud, de patria y de honor. ¡ Qué triunfo! y luego pasar de ahi á los elementos de las ciencia y de las artes. ¡ Qué satisfaccion!. (494)

La veritat és que, pel temps en que foren elaborades les reflexions publicades, i els temes tractats, la feina feta era important, ara bé els elogis resulten una mica partidistes, és a dir són excessivament subjectius i eren útils a l'autor per justificar la seva publicació.

S'expressa de la mateixa manera en presentar propòsits pel futur immediat. Per exemple, diu, en relació a la continuïtat de la revista:

"... El segundo año de la Minerva será aun mas interesante é instructivo que el primero, pues aun no he podido realizar el vasto plan que habia concebido. Sin olvidar á los que empiezan es este año á leerla, me ire elevando progresivamente con mis antiguos suscriptores á cosas mas sublimes, considerandolas ya en mas dilatada esfera. El esmero en la impresion acompañará a la variedad de materias, y ademas de las láminas mensuales se añadirán otras cuando lo exiga el asunto ó sen conducentes á aclarar la esplicacion de algun paisaje. En fin, ninguna mejora se omitirá: en esta coleccion hallará su lugar todo lo que sea bueno, y todo lo que sea útil, pues ningun género de interes quiero que falte á la Minerva de la Juvetud Española". (495)

Només en part te raó perquè la mentalitat en què s'expressen tant Ballesteros com Villabril·le no varia gaire, però és cert que "Minerva de la Juvetud" resulta una mica més completa, amb un llenguatge més perfeccionat, i més professionalitzada.

En el tom VI, encara ens parla de la Instrucció primària amb la mateixa tònica que havia seguida abans, de recolzament de les escoles d'ensenyament mutu:

"...para demostrar las ventajosas modificaciones que de veinte años á esta parte se han adoptado en nuestros hábitos sociales, basta citar las escuelas de primera educacion. La fisonomia del maestro y de los discípulos, el aspecto de la escuela, las molestias y los placeres de los primeros estudios, todo ha cambiado...

Esta revolucion que ha empezado en las escuelas primarias de enseñanza mutua se manifiesta ya en las simultáneas y agita sordamente á las individuales. La primera escuela de enseñanza mútua abierta en Francia fué dirigida por Mr; Martin, bajo la proteccion de la sociedad de instruccion fundada en Paris en el mes de junio de 1815". (496)

Per altra banda, ens clarifica la diferència que considera existent entre el concepte Educació i el d'Instrucció, de manera que suposa que aquests dos conceptes s'han d'entendre com a:

"La educacion se compone del conjunto de medios empleados para formar un corazon y un caracter, y es la que forma al hombre moral. La instruccion es una de sus partes que se dirige al espíritu, mientras que la educacion comprende la direccion de las demas facultades. Con la instruccion se se sabe mucho, pero con la educacion se aprende á portarse bien, y he aquí una inmensa diferencia. Nada hay mas peligroso que un hombre instruido si se es vicioso; porque pone á contribucion todos sus talentos en beneficio de sus pasiones. Si á un hombre que puede emplear malisimamente sus conocimientos se le aumentan estos, es lo mismo que si á un asesino á servirse hábilmente del puñal; de aquí le resultará una gran facilidad para hacer daño. Este pensamiento no debia apartarse de la imaginacion de los encargados de la educacion de los mismos; que no basta instruirlos para que sepan hacer su papel en el mundo, sino que es preciso desarrollar en ellos á favor de una buena educacion los sentimientos generosos que los han de hacer dignos de representar su papel. Instruidos lo conseguirán; bien educados seran felices. (497)

Hem d'indicar també que mantén la fórmula subtil de moralitzar, a "Minerva de la Juventud", no tan sols quan parla estrictament de moral o d'educació sinó fins i tot quan es presenten matèries instructives. Serveix d'exemple l'article de F. F. Villabril·le quan parla d'Història Natural a: "El pueblo desconocido", del que podem esmentar algun dels seus paràgrafs del diàleg que mantén un pare amb els seus fills, intenta culturitzar el jovent a partir de l'expressió de coses i observacions concretes, i de les

qüestions que es van plantejant mentres s'avança a la conversació paterno-filial:

"Enrique. Papá, al leer los libros de historia natural y al escuchar las cosas tan bonitas que V. nos refiere en sus cuestiones, cobramos mucha aficion al estudio de la naturaleza, pero al mismo tiempo nos ha ocurrido una reflexion que nos desanima muchísimo.

El padre. Sepamos lo que vosotros habeis reflexionado que tanto os desalienta.

Enrique. Decimos que para participar del mismo entusiasmo de V. y para que la naturaleza nos pareciese brillante y variada, como se nos pinta, era preciso viajar mucho y admirar las cosas en el propio pais a que pertenecen, pues sin salir de Madrid nunca podremos formar una idea verdadera de las producciones naturales.

Alejandro. Precisamente las cercanias de la capital son tan áridas, tan silenciosas, y tan escasas de vegetacion que ni invitan á este estudio, ni hay en que ejercitarles...

Eugenio. Però diga V., ¿son todos reyes y poderosos en este pueblo?

El padre. No se os pase eso por la imaginacion. Las clases inferiores, hasta los mas simples artesanos van vestidos de seda, púrpura y terciopelo, y los cascos de los soldados rasos van adornados de ondeantes penachos de una riqueza singular. Este Fáusto no produce discordias ni conclusiones porque es involuntario. Todo el mundo nace vestido de pies a cabeza, con su traje particular, con su cómodo y adecuado, por consiguiente á la naturaleza son deudores de sus riquezas y en esta parte todos son iguales."(488)

Com es veu les idees educatives, a través d'aquest article també comporten suggerències didàctiques per oferir un millor coneixement de la naturalesa, a partir de l'observació directe de la realitat, a més de les corresponents moralitzacions.

Fàbules, geografia, beneficència, educació de cecs,... conformen un conjunt d'articles del tom VI, que culmina amb una conclusió de F. Fernandez Villabrille: "El templo de Minerva". Les puntualitzacions morals que es desprenen d'aquesta conclusió poden quedar resumides amb les seqüents paraules:

"Desconfia siempre de ti mismo y ten presente que solo es verdadero atleta, el que sale vencedor en el combate de las pasiones.

Evita la compañía de los jóvenes libertinos que parece han nacido para deshonra de sus familias. Su mal ejemplo es peor que el mal mismo.

La gloria de un buen hijo, se cifra en el respeto, amor, y obediencia a sus padres.

Aconsejate de las personas prudentes, porque el que frecuenta el trato de los sabios será sabio, y el amigo de los insensatos será tan insensato como ellos.

...

La virtud es el mas rico tesoro: ella sola puede hacer tu felicidad en esta vida. ...

No pudo oír mas nuestro joven porque el llegar aquí se desvaneció de todo punto la ilusión. Aunque al volver en sí conoció que todo había sido un sueño, sin embargo, se le quedó firmemente impreso en la imaginación, y desde luego formó propósitos de observar al pie de la letra aquellos consejos que había recibido de un modo tan maravilloso". (499)

Aquí acabaava "Minerva de la Juventud", que només va durar fins a 1836. Revista que Julio Ruiz Berrio qualifica com a la primera revista infantil i pedagògica que es produeix a Espanya. (500) Revista que utilitzà un concepte de l'Educació molt respetuós amb l'ordre establert, si bé, també és veritat, un home complet amb una seria de components que havien de conformar una personalitat humana a nivell espiritual i moral, intel.lectual, físic, cívic i útil.

Cal afirmar que té el mèrit d'esser la primera, i d'esser bastant completa i innovadora amb alguns dels plantejaments globalitzadors que ens fa de l'educació, malgrat se l'hagi de qualificar d'excessivament moralitzadora.

S'haura d'esperar una seria d'anys per trobar una revista assimilable a "Minerva de la Juventud", fins que a 1841 surt "El Amigo de la Niñez", o "EL Eco de la Juventud" a 1842, fins hi tot el "Museo de los Niños", d'un temany molt reduït i que el pare contava lliçons de coses al seu fills a l'estil de "Minerva de la Juventud". (501)

D'"El Eco de la Juventud", cal destacar que era dirigit i patrocinat per Fernando Garrido, conegut autor republicà-socialista, que a 1850 es fundeix amb la "Reforma Econòmica" de Sixto Cámara amb el títol de l'"Asociacion". (502)

També és veritat que, ja per 1833, a Barcelona es publicava "El Museo de las Familias", que deixava entreveure plantejaments educatius, sense tenir res a veure amb els infants. (503) Però si que hi havia Histories i biografies, il·lustracions, estampes de costums, fulletons moralitzants, que probablent es puguin considerar com elements dirigits a facilitar la convivència en família de manera entretinguda i instructiva.

Amb aquest mateix títol d'"El Museo de las Familias" es publicava a Madrid una revista dirigida als pares, amb biografies, historietes estampes geogràfiques, que, malgrat el seu elementarisme, resultaven instructives pel conjunt de la família, al manco aquesta era la seva pretensió. (504)

En opinió de Maria Cruz Seoane, "El Museo de las Familias", que es subtitulava "Lecturas agradables é instructivas" i que va durar fins l'any 1871:

"Era una publicación bastante pobre e insípida, con escasos grabados, misceláneas de lecturas no tan agradables e instructivas como prometía su subtítulo. Sus secciones habituales eran: 'Viajes', 'Glorias de España', 'Anécdotas morales', 'Anécdotas históricas', 'Costumbres españolas', 'Estudios biográficos', 'Estudios de historia natural', etc. A pesar de su escasa amenidad, parece que tenía bastante éxito". (505)

En definitiva, no pareix que tingués molt a veure amb els infants, més que res era una publicació que servia per adquirir cultureta romàntica en família.

Aquest tipus de publicacions eren dins la moda europea, més bé a remolc i amb un endarreriment prou notable, dins l'òrbita del "Seminario Pintoresco español", fundat per Mesonero Romanos l'any 1836, a imitació del "Musée des Familles" francès. (506)

El "Semanario Pintoresco", és el que va introduir a la Península la premsa mecànica, esdeveniment que ell mateix ens descriu:

"...En la prensa mecánica en que imprime el Semanario, invencion del artista Giroudot, de París, se puede conseguir imprimir a la vez por ambos lados (blanco y retiracion) dos periódicos del tamaño de la Gaceta, 700 ejemplares por hora de cada uno de ellos, cuyo trabajo equivale al que en igual tiempo podrían hacer hocho prensas comunes". (507)

És una publicació periòdica que tampoc no és estrictament educativa, però és evident que va servir de model a algunes d'aquestes publicacions, que hem anomenat com a tals. Al manco un dels seus objectius és la Instrucció, com el mateix Mesonero Romanos indicava, a més de petendre esser popular i anar dirigida a:

555

"escribimos para toda clase de lectores y para toda clase de fortunas; pretendemos instruir á los unos, recrear á los otros y ser accesibles a todos". (508)

Era una revista moderada i que utilitzava un llenguatge assequible, M^a Cruz Seoane la defineix, des del punt que:

"Tiene el Semanario un espíritu mesurado, prudente, pequeño-burgués, alejado de toda estridencia, como el mismo Mesonero, que lo fundó y lo dirigió en su mejor época, de 1836 a 1842". (509)

Hi escriviren personatges coneguts per nosaltres, com per exemple, Antonio Gil de Zárate i Manuel José Revilla, més bé com a literats que com a buròcrates de la planificació educativa.

Es pot dir que era una publicació de divulgació científica, literària, al mateix temps que instructiva, que pretenia superar els periòdics del seu temps, als que crítica per parlar només de política i per no oferir al poble coneixements útils: "en los tesoros de las ciencias, de la industria, de las artes y de la literatura?". (510)

El "Semanario Pintoresco" es defineix en favor de l'educació popular, que jo entenc com a divulgativa. Vòlia transmetre una cultureta molt determinada, romànticista, que substituís la de les Acadèmies i dels Instituts.

Per les seves característiques, és assimilable al "Musée des Familles" o al "Penny Magazine" que pretenen esser

signes de modernitat. És una publicació sense les estridències típicament romàntiques, i també sense les revolucionàries. El mateix Mesonero Romanos, en el seu article "El Romanticismo y los Románticos", ens deixa clar que és un home partidari de la moderació i enemic de les estridències i conflictes socials. (511)

Al mateix temps que vol representar l'esperit del seu temps, té nostàlgia del passat especialment en temes de costums i en la representació de moments històrics. La modernització que ens presenta la revista, dels pobles del voltant de Madrid, és una forma d'iniciar els lectors al coneixement geogràfic. El seu llenguatge és eminentment divulgatiu i populista, és expressió del costumisme del seu temps, moderada en literatura i política. En general, podem afirmar que era una revista que sense voler esser academicista tenia elements instructius.

A continuació, és convenient recordar altres publicacions educatives i/o infantils que existiren en aquest període, com per exemple: "El Mentor de la Infancia" (Madrid, 1843), publicat per José Muñoz Maldonado; (512)) "El Album de los niños". (513) "El Director de la Juventud. Periódico de Ciencias y Artes dedicado a niños y adultos" (Barcelona, 1845); (514) entre altres. En general podem dir, d'aquestes publicacions periòdiques infantils que, malgrat el seu títol i el seu objectiu, van més dirigides als pares que als propis

557

infants. El seu contingut és moralitzant i educatiu, escrit amb un tò d'erudició difícilment entès pels infants. I els pares sinò eren minimament aficionats a la lectura, no crec que els interessàs gaire però supòs que en aquell temps, com a novetat devien interessar, però també és significativa la seva curta durada.

Es característica seva que es publiquin a les seves pàgines, historietes, biografies, presentacions de personatges cèlebres, nocions d'història i geografia d'Espanya i d'Europa, etc, i poques notícies d'Instrucció pública.

Les seccions que composaven aquestes publicacions, quasi sempre, dins l'esperit romàntic, molt donat a reviure tradicions, si bé és veritat que al mateix temps oferien pautes de comportament individual i col·lectiu pel present i pel futur. Poques vegades superen la idea de deslligar la moral de la religió, a on els contes quedaven alternats amb bastants articles **d'història sagrada, especialment veure "El Mentor de la Infancia", que li donen un ambient de falsa pietat, o de pietat exagerada-**ment paternal. Fins i tot, la insistència en que el comportament humà, té un objectiu trascendental, obrar segons els dictats de la consciència divina, resulta en poca credibilitat.

Segons expresió de Carmen Villasante, "El Mentor de la Infancia", dins aquesta alternància d'història sagrada i "enternedoras o ridiculas anécdotas de piedad filial", es dóna cabuda a una "¡gran novedad!, ciertos juegos populares como el del milano ..." (§15)

"El Mentor de la Infancia, Educacion Familiar. Periódico de los niños, abonado por ochenta y tres páginas. Por una sociedad de padres de familia. Director y redactor el Excelentísimo Sr. don José Maria Muñoz Maldonado." És així que figura a la portada del segon tom publicat a Madrid per la impremta "Sociedad literaria y tipográfica" a 1844. (516)

Aquest tom comença amb un gravat i un article dedicat a les mares de família i diu:

"A vosotras madres de nuestros tiernos lectores nos dirigimos hoy.

Nuestro periódico ha sido hecho para vuestros hijos y hecho de tal modo que vosotras lo habeis leído cual si fuese escrito para vosotras mismas. No hace siete meses que hemos emprendido tan útil, tan agradable tarea. No somos nosotros los únicos redactores del Mentor de la Infancia, No hay una madre que no lo haya escrito al mismo tiempo que nosotros, ó mas bien nosotros hemos tomado la pluma, y dictando vosotras hemos escrito bajo vuestras inspiraciones. El Mentor es la obra de vuestros pensamientos." (517)

El seu objectiu primordial era arribar als infants mitjançant els seus pares, malgrat no es manifesti tan clarament. Ens diu que, des del primer dia, prengueren per mà els infants i aquests al.lotets s'entregaren als seus amables mestres. Els nins, segons ens indica "El Mentor De la Infancia", desenvolupaven la seva imaginació mitjançant les seves propostes, però amb la col.laboració dels pares. (518)

Es congratula que els seus treballs arribin a la porta de dues mil famílies, i de l'interés que desperta quan es parla de la religió, de la pàtria, de l'honor, de la felicitat, dels sentiments que han de desenvolupar-se als infants per desenrotllar-

se en la societat. Era una forma de proposar un tipus de socialització on l'infant havia d'adquirir pautes de comportament que facilitassin la conformació d'una societat que valoràs la convivència familiar, però també la col·lectiva. Aquesta convivència col·lectiva anava adquirint forma mitjançant els canvis socio-polítics i econòmics dins el model Estat-nació que s'anava construint al mateix temps que canviaven els valors socials.

En definitiva, la missió d'aquesta publicació és:

"No se crea que el libro que hemos compuesto sirve solo para los niños. Hombres ya formados encontrarán en él noticias muy curiosas é historias que los recrearán y distraerán su ánimo en muchas circunstancias de la vida, siendo un libro de lectura tan instructiva como entretenida para todos". (519.)

Era una forma d'incidir als pares perquè influïssin els infants, i així poder aconseguir implantar el model de societat a que s'aspirava amb garanties de continuïtat.

Una altra manera de moralitzar que havia assolit aquesta publicació era la de reproduir faules amb un llenguatge irònic i que provablement pretenia cridar l'atenció al lector, agradablement, per arribar millor a la seva consciència.

Com es veurà a continuació, en presentar una d'aquestes faules, el vocabulari i la fraseologia que s'utilitzava era un poc recercat i difícilment comprensible pels infants. Per poder comprendre el que es vol dir amb les afirmacions anteriorment exposades, pot servir d'exemple la següent cita:

"El Mono, La Ardilla y El gato./ Fábula.

Un mono bien provisto/ de orgullo y de malicia,/ Perverso como el solo/ Y presa de la envidia,/ Con un gato machucho/ Y una ligera ardilla/ Sentábase á la mesa/ Y con ellos vivia./ Nunca el mérito ajeno/ Para él fue prenda rica:/ Alaba á los presentes,/ Y á los otros critica./ 'Qué encantadora eres!'/ Adulador decia,/ con labio almibarado/ A su buena vecina./ '¡Qué gentil es tu aire!'/ '¡Qué fino, bella ardilla!'/ '¡Qué degante es tu ropa!'/ Mucho te quiero, amiga./ No es como tu ese gato/ Que se lame en la silla,/ Y a quien el ama besa,/ Contempla y acaricia, no tiene gentileza/ Ni de gracia una pizca./ Y no se porqué el ama/ Lo mantiene y lo mimas./ 'No hablaba de este modo cuando el gato le oia,/ Que entonces una tonta/ Era la pobre ardilla,/ Una mala cabeza,/ Una loca aturdida,/ Sin principios ningunos,/ Y del bien enemiga./ Una tarde que ocioso/ Tendido panza arriba,/ Se cebaba en el gato/ Con cruel alegría,/ Súbito presentóse/ Del burlon á la vista,/ El gato marrullero,/ En el sus ojos fija./ ¡Bravísimo! exclamó;/ Bien haces por mi vida:/ A los dos nos elogias/ Y á los dos nos criticas./ Hoy me ha tocado a mí/ Y ayer tocó á la ardilla;/ Tienes razon, amigo,/ Te portas, voto a Cribas!'/ Al imprudente mono/ Importóle una higa/ Quanto le dijo el gato/ Ronca la voz de ira./ El crítico burlon/ Levantose con prisa,/ Con intencion maligna,/ Haciendo mil visajes/ Salió de la cocina./ Cuantos hombres conozco/ Que aqueste mono imitan,/ Iriendo á todo el mundo/ Con lengua viperina!/ Por fortuna los dardos/ Que á todas partes tiran/ Se vuelven contra ellos,/ Pues si bien se examina/ Mas en desprecio cae/ El tonto que critica,/ Que aquel en quien se ceban/ Cual doble sabandija." (520)

Això que hem reproduït a les línies anteriors ens demostra que molts dels missatges publicats anaven dirigits directament als pares perquè els fessin comprensibles als fills.

Els temes que més abunden en aquest tom estudiat són el de la història Sagrada, dedicada a personatges típics com per exemple: Sansó, Samuel, Moisès, Déu al Sinai, ... D'història Natural: el llop, el cèrvol, les formigues, l'ibis, ...etc.

El tom tercer (1844) continua en aquesta línia però amb articles més llargs, conté més literatura i menys làmines, que